

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MECİTÖZÜ İLÇE MERKEZİ VE ÇEVRESİNDE DİNİ
ZİYARET YERLERİ

Yakup İLHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çorum 2019

**MECİTÖZÜ İLÇE MERKEZİ VE ÇEVRESİNDE DİNİ ZİYARET
YERLERİ**

Yakup İLHAN

**Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yakup ÇOŞTU**

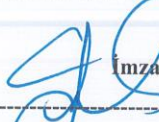
Çorum 2019

KABUL VE ONAY

Yakup İLHAN tarafından hazırlanan **Mecitözü İlçe Merkezi ve Çevresinde Dini Ziyaret Yerleri** başlıklı bu çalışma, 12/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / ~~oyçokluğu~~ ile başarılı bulunarak yüksek lisans / ~~doktora~~ / ~~sanatta yeterlik~~ tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Doç. Dr. Sefer YAVUZ (Başkan)

İmza

Doç. Dr. Yakup ÇOŞTU (Danışman)

İmza

Doç. Dr. Mustafa Tolga ÇIRAK (Üye)

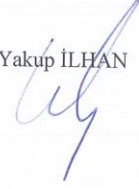
Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN
Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. 12/06/2019.

Yakup İLHAN

ÖZET

İLHAN, Yakup.*Mecitözü İlçe Merkezi ve Çevresinde Dini Ziyaret Yerleri*,(Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2019.

Kutsal olduğuna inanılan ziyaret yerlerinden yararlanmak amacıyla, hatırı sayılır sayıda ziyaretçi bu alanlara yönelmektedir. Başvurulan ziyaret yerleri toplum için önemli işlevlere sahiptir. Belirli yerler; ağaçlar, mezarlar, sular vb. şeyler insanlar tarafından kutsal kabul edilmektedir. Bu yerlerin ziyaret edilmesi din sosyolojisi açısından karşımıza çıkan önemli bir araştırma konusudur. İnsanlar çeşitli maddi ve manevi sebeplerden bu yerleri belli zamanlarda ziyaret ederler. Buralarda çeşitli uygulamalar yapılır ve dualar edilir. Bu uygulamalarda, İslam öncesi Türk inanç ve kültürünün izleri görülmektedir. Ziyaret fenomeni, İslam motifleriyle karışık halk dindarlığının, inanışlarının ve uygulamalarının yansımaları olarak görülmektedir. Ziyaretin sebebi genellikle çaresiz ve ruhi bunalımda olan insanlar için psikolojik tatmin merkezi olmakla birlikte, sahip olunmak istenen çeşitli şeylerin elde edilmesinde burada yatan kişilerin manevi güçlerinden faydalanmak amacıyla taşımaktadır. Hastalıklardan muzdarip olanların, maddi zorluk çekenlerin, dileklerine ulaşmak isteyenlerin müracaat yeri bu Mekânlardır. Mecitözü İlçe Merkezi ve Çevresinde Dini Ziyaret Yerleri adlı bu çalışma ziyaret fenomenini açıklayarak, bu bölgedeki ziyaret yerlerini, yöre halkının buralarla ilgili bilgi, düşünce ve uygulamalarını aktarmaktadır. Din sosyolojisinin yöntemleri ile halk inanışlarının önemli bir bölümünü oluşturan ziyaret olgusu ve bu bölgedeki yansımaları incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, Ziyaret, Kutsal, Türbe, Mecitözü, Çorum

ABSTRACT

İLHAN, Yakup. *Religious Visiting Places in Mecitözü District Center and Its Surrounding Areas*, (Master Thesis), Çorum, 2019.

Considerable amount of pilgrims visit places of pilgrimage, which are believed to be holy, for the purpose of benefitting from them. The visited places of pilgrimage have significant functions for the society. Certain places, trees, graves, and springs are considered as holy by the people. Visiting such places is an important topic of research that we encounter in terms of sociology of religion. Due to various material and spiritual reasons, people visit these places at certain times. In these places, certain rituals are performed and prayers are said. The traces of the beliefs and culture of Turks are observed in these rituals. The phenomenon of pilgrimage is seen as the reflection of folk religion and beliefs, mixed with Islamic motifs. Generally, the purpose of the visit is the fact that the place of pilgrimage is a center for psychological satisfaction for the people, who are desperate and in spiritual crisis; and there is also the purpose of benefitting from the spiritual powers of the saints resting in the shrines for the purpose of obtaining certain things that people want to have. These places are the places of appeal that people visit, who suffer from sicknesses, have material difficulties and want to get their wishes accepted. This study titled “*Religious Visiting Places in Mecitözü District Center and Its Surrounding Areas*” narrates the places of pilgrimage and the information, thoughts and rituals of the people of the region in regards to these places of pilgrimage by analyzing the concept of pilgrimage. The concept of pilgrimage, which constitutes an important section of folk beliefs, and its reflections in this region are attempted to be analyzed through the methods of sociology of religion.

Keywords: Religion, Visiting Places, Holy, Shrine, Mecitözü, Çorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ÖN SÖZ	vii
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	2
3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	2
BİRİNCİ BÖLÜM ZİYARET DİNDARLIĞINA KURAMSAL YAKLAŞIM	4
1.1. DİNİ ZİYARET; SOSYOLOJİK BİR ANLAMA	4
1.2. DİNİ ZİYARET: TEORİK YAKLAŞIMLAR	5
1.2.1. Anlam ve Aidiyet Arayışı Teorisi	6
1.2.2. Yoksunluk Teorisi	7
1.2.3. Sosyalleşme Teorisi.....	10
1.2.4. Rasyonel Seçim Teorisi.....	10
1.3. SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK KUTSAL VE KUTSALLAŞMA SÜRECİ	11
1.3.1. Kutsal Mekan	16
1.3.2. Kutsal Zaman	20
1.3.3. Kutsal Şahıs	21
1.3.4. Kutsal Nesne	21

İKİNCİ BÖLÜM MECİTÖZÜ İLÇE MERKEZİ VE ÇEVRESİNDE DİNİ ZİYARET YERLERİ	23
2.1. MECİTÖZÜ İLÇESİ	23
2.2. MECİTÖZÜ İLÇE MERKEZİNDEKİ DİNİ ZİYARET YERLERİ	26
2.2.1. Sarı Dede (Arap Dede).....	26
2.2.2. Hasan Dede	27
2.2.3. Hasan Basri Hazretleri Yatırı	27
2.2.4. Arap Oğullarından Armut Dede.....	28
2.2.5. Çamlıca Dede	28
2.2.6. Aşık Dede.....	28
2.2.7. Şıhlar Dede.....	29
2.3. MECİTÖZÜ İLÇE MERKEZİNE BAĞLI KÖY VE YERLEŞİM YERLERİNDEKİ DİNİ ZİYARET YERLERİ	30
2.3.1. Döldül İzi Türbesi	30
2.3.2. Saret Dede Türbesi.....	30
2.3.3. Şifa Ocağı (Yılancık Hastalığı).....	30
2.3.4. Şeyh Şıpli Türbesi	31
2.3.5. Kırklar Dağı Yatırları	31
2.3.6. Erenler Dede.....	31
2.3.7. Balım Dede.....	33
2.3.8. Zenun Dede Türbesi.....	33
2.3.9. Ömerler Dede	34
2.3.10. Tülice Hanım.....	34
2.3.11. Şifalı Su (Sarılık Suyu)	35

2.3.12. Ağca Dede (Köprübaşı Köyü).....	35
2.3.13. İsimsiz Yatır	36
2.3.14. Topçam Dede Türbesi (Emir Mehmet).....	36
2.3.15. İki Oluk Yatırı	37
2.3.16. Vaziyet Dede	38
2.3.17. Haydar Sultan Türbesi.....	38
2.3.18. Ağca Dede (Sarihasan Köyü).....	39
2.3.19. Mehmet Dede	39
2.3.20. Uyuşuk Dede	40
2.3.21. Ezen Dede (Ezan Dede)	40
2.3.22. Ersüncü Dede	41
2.3.23. Bükse Sultan Türbesi	42
2.3.24. Âşık Paşa Türbesi.....	43
2.3.25. Balım Sultan Türbesi.....	43
2.3.26. Elvan Çelebi Türbesi.....	43
2.4. MECİTÖZÜ ZİYARET YERLERİNE SOSYOLOJİK BİR YAKLAŞIM.....	47
SONUÇ.....	56
KAYNAKÇA	60
EKLER.....	63
KAYNAK KİŞİLER	63
FOTOĞRAFLAR.....	65

KISALTMALAR DİZİNİ

bkz.	: Bakınız
Hz.	: Hazreti
km	: Kilometre
m	: Metre
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

ÖNSÖZ

Toplumun dini hayatında önemli bir yeri olan ve bu önemini canlılığı ile ispat eden dini ziyaret olgusu, manevi güç ve meziyetlerine inanılan ya da bunların atfedildiği mekânlara belirli istek ve dileklerin temini için yapılan ziyaretler ve bu çerçevede oluşmuş olan inanış ve uygulamaların genelini ifade etmektedir. Dini ziyaret ya da ziyaret dindarlığı, dinin tezahür ettiği sosyo-kültürel gerçekliğe göre form değiştirebilmektedir.

Anadolu'daki dini ziyaret olgusu, hem İslam öncesi inanış ve geleneklerin hem de İslam kültür ve uygulamalarının izlerini taşımaktadır. Öyle ki, Türk halk dindarlığının görünümlerinden biri olarak karşımıza çıkan ziyaret dindarlığı, çok yönlü dini ve sosyo-kültürel forma sahiptir.

Bu çalışmada, Alevi ve Sünni yerleşimin bulunduğu Mecitözü ilçe merkezi ve çevresindeki dini ziyaret yerlerinin tespit edilmesi, bu mekânların ziyaret ediliş nedenleri ile halk inanışları açısından Alevi ve Sünni toplulukların uygulamaları karşılaştırılacaktır. Araştırma, saha çalışması yöntemine dayalıdır. Bulguların temininde mülakat ve görüşme teknikleri kullanılmıştır.

Çalışma giriş, iki ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Ayrıca çalışmanın sonunda dini ziyaret yerlerine ilişkin tarafımızdan çekilen fotoğrafların yer aldığı bir ek ilave edilmiştir.

Birinci bölümde ziyaret dindarlığına kuramsal yaklaşım konusu ele alınmıştır. İkinci bölümde Mecitözü ilçesinin genel özellikleri, tarihi, coğrafi durumu, sosyo ekonomik ve kültürel yapısı üzerinde durulmuştur. Yine aynı bölümde Mecitözü ilçe merkezi ve merkeze bağlı köylerdeki dini ziyaret yerleri incelenmiştir. Çalışma, sonuç ve değerlendirme kısmıyla sonuçlandırılmıştır.

Çalışmada bana yol gösteren, çok kıymetli tez danışman hocam Doç. Dr. Yakup Çoştu'ya, jüri üyesi değerli hocalarım Doç. Dr. Mustafa Tolga Çırak ve Doç. Dr. Sefer Yavuz'a, katkısı sağlayan kaynak kişilere, Mecitözü halkına, her zaman yanımda olan eşim ve kızıma, desteğini esirgemeyen kardeşim Nuh Bektaş'a, teşekkürlerimi arz ederim.

Yakup İLHAN

Çorum-2019

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Toplum hayatında canlılığını koruyan ziyaret olgusu, manevi güçleri olduğuna inanılan kişilerin yattıkları mekânlara, belli dileklerin temini için yapılan ziyaretler, inanış ve uygulamalardır. Belirli bir süreç içerisinde ve çeşitli etkileşim ve değişimlerle ortaya çıkan dini ziyaret olgusu, tarih içerisinde yolculuk yaparak günümüze kadar ulaşmıştır.

Din sosyolojisinin inceleme konularından olan dini ziyaret olgusu, en ilkel topluluklardan en gelişmiş ve karmaşıklaşmış toplumlara kadar bütün toplumlarda bir takım değişikliklere uğrasa da varlığını devam ettirmektedir. Türkler İslam'ı din olarak kabul ettikten sonrada eski dini inanışlarının bir kısmını yaşatmışlardır. Bunların bazıları İslam'a uyarlanmış bazıları da örf ve gelenekler arasında günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Çalışmanın konusu olan dini ziyaret bu görüntülerin sıklıkla karşımıza çıktığı bir alandır.

Bu çalışmada Mecitözü ve çevresindeki dini ziyaret yerleri ve işlevleri ile günümüz toplumundaki yansımaları sosyolojik bakış açısıyla ortaya konulmuştur. Çalışma tarihten günümüze değişik kültürlerle ev sahipliği yapmış olan Mecitözü ve çevresinin dini ziyaret yerlerini tespit ederek, bilimsel olarak ortaya çıkarmayı amaçlanmaktadır.

Mecitözü ve çevresinde dini ziyaret yerleri başta türbe ve mezarlar olmak üzere bu yerlerin etrafında bulunan kutsallık atfedilen bazı çeşmeler, kayalar, ağaçlardan oluşmaktadır. Hepsinin ortak özelliği velilerle ve kutsalla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilmeleridir. Bunların yanında halk kültürümüzde saygı duyulan, kahramanlık gösteren kişilerin türbeleri de vardır. Bunların çoğu ziyaret yeri olarak varlıklarını devam ettirmekte, bazıları da zamanla unutulmuş insanların hatıralarında yaşamaktadırlar. Bu tür ziyaret yerleri ve etraflarında oluşan halk inanışları açısından Alevi ve Sünni vatandaşlarımızın birlikte yaşadıkları yerleşim yeri olması sebebi ile Mecitözü ve çevresi zengin malzemeye sahiptir. Bu yerlerin insanlar tarafından kutsalla ilişkilendirilmeleri veya kutsalın bir şekilde tezahür ettiği yerler olarak görülmesi, ziyaret dindarlığının bir göstergesi olarak din sosyolojisi açısından önemli bir araştırma konusudur.

Bu çerçevede, çalışmanın konusunu Çorum ili, Mecitözü ilçe merkezi ve köylerindeki dini ziyaret yeri olarak kabul edilen yerlerin saptanması, bu yerlere atfedilen inanışlar, insanların buraları ziyaret etme amaçları ve bu yerlerde günümüzde ne gibi uygulamaların yapıldığı oluşturmaktadır.

Araştırmamız, Mecitözü merkez ve köylerinde bulunan tespit edebildiğimiz 33yadır, mezar yeri, türbe, ocak ve kutsal sudan oluşmaktadır. Yazılı literatürün sınırlı olması nedeniyle çalışmada, gözlemlerimize ve yöre halkının anlattıklarına da yer verilmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Kutsal mekânları ziyaret yaşadığımız toplumda oldukça yaygındır. Ziyaret fenomeni; toplumun bir kesimi tarafından çeşitli ritüellerle birlikte oldukça güçlü bir şekilde halk kültürü değeri olarak devam etmektedir.

Mecitözü ve çevresinde bulunan dini ziyaret yerlerinin saptanması, bu yerlerin ortaya çıkış ve ziyaret sebeplerini araştırmak, Mecitözü ve çevresinde halkın ziyaret dindarlığı inanç yapısının ortaya konulması ve etkilerini değerlendirmek araştırmamızın amacı olarak öne çıkmaktadır.

Araştırmamız ziyaret olgusunun insanlar üzerindeki kültürel, psikolojik ve sosyolojik etkilerini ortaya çıkarması ve toplumumuzda yaşanan halk dindarlığını tanıma imkânı sağlaması açısından önemlidir.

Kutsallık atfedilen mekânlarda oluşan inanış ve uygulamaların nesnel bir tutumla saptanarak değerlendirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Mecitözü ve çevresinde dini ziyaret yerleri ile ilgili kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Araştırmamızın yapılacak farklı araştırmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Mecitözü ve çevresindeki dini ziyaret yerleri konusunu ele alan araştırmamız teorik ve saha araştırmasına dayalı bir çalışmadır. Çalışmamızın teorik kısmında dini ziyaretin neden gerçekleştirildiğine ilişkin kuramsal yaklaşımlar ele alınmıştır. Teorik kısmında bu alanda yapılmış çalışmalar, tezler, araştırmalar, kitaplar, ansiklopediler ve Mecitözü ile ilgili yapılmış çalışmalar taranmıştır.

Saha araştırmasında ise inceleme, görüşme, dolaysız gözlem gibi teknikler kullanılmıştır. Uygulama kısmında ise Mecitözü'ndeki dini ziyaret yerleri, sahada çalışması yapılarak, yerel halkın bilgisine başvurularak belirlenmiş, belirlenen yerlerde 54 kaynak kişinin bilgisine başvurulmuş, ziyaret yerleri fotoğraflanmıştır.

Araştırmamızın alanı orum ili Mecitözü ilçe merkezi ve köylerinde bulunan dini ziyaret yerleri ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca araştırma, ulaşılan dini ziyaret meknlarıyla sınırlıdır.

Ziyaret ve görüşmelerde edinilen bilgi ve bulgular, kaynak kişilerin kimi zaman konuyu mahrem görmeleri nedeniyle verdikleri bilgi ile sınırlı kalmıştır.

BİRİNCİBÖLÜM

ZİYARET DİNDARLIĞINA KURAMSAL YAKLAŞIM

1.1.DİNİ ZİYARET; SOSYOLOJİK BİR ANLAMA

Türkçe sözlükte ziyaret, birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme, bir mekânı görmeye gitme demektir. Ziyaretgâh, hayır işlemek, saygı göstermek için ziyaret edilen yer, ziyaret mekânı anlamına gelmektedir (Türkçe Sözlük,1988,s.1676).

Dini bakımdanziyaret ise ibret almak için kabirleri, sevap kazanmak için mübarek yerleri, akrabaları ve yakınları, hastaları görmeyi ifade eder (Kandemir,1978,s.620).

Konuyla ilgili olarak ziyaret, insanların dini, sosyal ve kültürel sebeplerle çeşitlimekânlara gitmeleridir. Ziyaret fenomeni, kutsal mekân anlayışı ile beraber hemen bütün dinlerde görülmektedir. Kutsalın bulunduğu mekânı ziyaret etmenin ve onunla temasa geçmenin insanı kutsala yaklaştırdığı düşünülmektedir. Kutsal sayılan ziyaret yerine insan dahil olunca onun tabiatüstü gücünden yaralanabilir, böylece kutsal olan merkezle iletişime geçilir. Kutsal mekânı ziyaret, bazı manevi ilahi güçlerin olduğuna inanılan mezarların, türbelerin, taşların, ağaçların, mağaralarınfarklı amaç ve usullerle ziyaret edilmesi sonucunu da meydana getirmektedir. Kutsal sayılan mekânları ziyaret, farklı ve çeşitli amaçlar için gerçekleştirilebilmektedir. İnsanlardan bir kısmı sadece görmek, bilgi edinmek için, bazıları dualarının bu mekânlarda kabul olunacağına inandığı için, bir kısmı da dertlerine derman aramak için gitmektedirler (Peker,1999,s.449-450).

Kutsal mekân ziyaretlerine Batı ülkelerinde ve Afrika toplumlarında da rastlanmaktadır. İslam ülkelerinden benzer vefarklı şekillerde olabilmektedir. Ziyaret fenomenleri her topluma göre mahalli farklılıklar göstererek devam etmektedir.İnsan tarih boyunca, farklı dinlere mensup olsada, kutsal kabul ettiği varlıklara, yine onun tezahür ettiği ve gösterdiği mekânlara, özel ritüeller uygulayarak ziyaret etmiştir. Kutsala ulaşma, yakınlaşma ve onunla iletişim kurma ihtiyacını bu yolla gidermeyi amaçlamıştır (Akıncı,2008,s.16-17).

Din sosyolojisinde, dindarlığın bir formu olan ziyaret ve ziyaret yerleri ile ilgili inanış ve uygulamalara yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Ziyaret, ziyaret yerleri ve ziyaret dindarlığı, geniş bir tarihsel kökene sahip konu ve problem olarak sosyologların dikkatini çekmiştir. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar, günümüzde de devam eden dini ziyaret ve buralarda yapılan uygulamaların, insanlığın çok eski tarihlerine kadar giden bir kültürel birikime sahip olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmalar diğer kültürler ve dinlerle çeşitli yönlerden benzerlikler ve bağlantılar kurularak konunun evrensel karaktere sahip, yapısal bir gerçeklik olduğunu ortaya çıkarılmıştır(Günay vd.,1996,s.15-16).

1.2.DİNİ ZİYARET: TEORİK YAKLAŞIMLAR

Ziyaret yerleri toplumun tarihiyle, kültürüyle, dini ve yaşantısıyla içiçedir. Ziyaret fenomeni din, tarih, kültür ve toplumla bir bütündür. Ziyaret yerleri, daha çok önderler, Allah dostları, evliya, şehit ve gaziler, dini veya tarihi şahsiyetlerin yattıkları yerlerdir. Kendilerine kutsallık atfedilen bu kişilerin eşyalarının da kutsallaştırılmaları nedeniyle de onların buldukları yerler de kutsal olarak değerlendirilmektedir.Ziyaret yerlerine gidenler, oradakilerin Allah'ın sevgili kulları olduklarına ve Allah'ın onlara bu ayrıcalığı verdiğine inanmaktadırlar. İnsanlar bu mümtaz şahsiyetler aracılığıyla ve onların hürmetine Allah'ın kendilerinin dua ve dileklerini kabul edeceğini, öbür dünyada kurtuluşlarına katkı sağlayacağını düşünmektedirler (Günay vd.,1996,s.107-109).

İbadet yerlerinin, kutsal kabul edilmesi nedeniyle, ziyaret fenomeni daha önemli karakter kazanmakta ve dini bir zarurete dönüşmektedir. Kuran ve hadislerin ifadesiyle, belli usullere uygun olarak Kâbe'nin hac ibadeti amacıyla ziyaret edilmesi örneklerden biridir (Kuran'daki ilgili ayetler; bkz. Hac Suresi,22 / 26.,Maide Suresi,5 / 95-97.,Bakara Suresi,2 / 125 - 127-143-158., Al-i İmran Suresi,3 / 96).

Allah Kâbe'nin ziyaretini dini bir hüküm olarak Müslümanlara emretmekte ve İslam dünyasında bu uygulama yıllardır devam etmektedir (Ağoğlu,2009,s.22).

İslam'ın ilk yıllarında, yeni Müslüman olanların, toplumun geleneksel kültürünün tesirinden kurtulması ve yeni dini hayata uyum amacıyla kabir ziyareti yasaklanmış, Hz. Peygamber buna sonradan izin vermiştir.

Hz. Muhammed “Beni vefatımdan sonra ziyaret edenler, hayatımda ziyaret etmiş gibidir” buyurmuştur (Darekutni, II, 278, nr.192).

Yatır, türbe, tekke, dede mezarı gibi yerlerin belli beklentilerle ziyaret edilmesi bir kabir ziyaretinden farklı özellikler göstermektedir. Buralara gidenler, oralarda yatanlara atfettikleri manevi güç sebebi ile dilek ve isteklerinin gerçekleşmesi amacı ile oraları ziyaret etmektedirler. Ziyaret veya adak yerleri her zaman için kendinde manevi bir güçyada bereket bulunduğu inanılan ve kerametler atfedilen kişilerin mezarları, türbeleri veya makamları olmayabilirler. Bunların dışında çoğu zaman kutsal bilinen taş, ağaç, kaya, dağ gibi unsurlarının da, ziyaret edildiği görülebilmektedir. İnsanları ziyaret yerlerine yönlendiren düşünce, oralarda bulunduğu kabul edilen olağanüstü manevi ve ilahi güç, feyiz veya berektir. İnsanlar buralara yapacakları ziyaretle ve yapacakları ritüellerle yararlar elde edeceklerini ümit etmektedirler(Ağoğlu,2009,s.23).

Araştırmamızın teorik bölümünde,konuyla ilgili literatürde yer alan ziyaret fenomenini, kuramsal perspektiften hareketle açıklayan dört teoriden faydalanılmıştır. Bu dört teori;(1) anlam ve aidiyet arayışı teorisi,(2) yoksunluk teorisi, (3) sosyalleşme teorisi ve (4) rasyonel seçim teorisidir.

1.2.1. Anlam ve Aidiyet Arayışı Teorisi

Dinin, bir anlam unsuru olduğu ve dünyanın anlamlandırılmasında önemli bir yerinin bulunduğu görüşü sıklıkla belirtilmektedir. Dinin sosyal düzenin kurulması ve devamlılığı noktasındaki önemli rolü sosyal bilimciler tarafından ifade edilmektedir.Din, sosyal gerçekliğe bir anlam kaynağı olarak onu aşkınlılaştırarak, bireylerin sosyal bağının kopmasına karşı bir mekanizma haline getirmiştir. Tarihteki en etkin statükoyu meşrulaştırma aracı olmuştur (Furseth ve Repstad,2011,s.218-220).

Bu teori fenomenolojik, yorumlayıcı ve inşacı sosyoloji alanı ile ilgilidir. İnançın, toplumun paylaştığı bir anlam bütünlüğü olduğunu düşünmektedir. Bu alanla ilgili kuramlar hayatın anlamı, başlangıcı, sonu, ölüm, kötülük gibi temel problemleri çözümede toplum tarafından paylaşılan bir bütünlük olduğunu savunmaktadırlar. Weber, dinin bilim tarafından çözümlenemeyen şeytan, kötülük ve ölüm gibi irrasyonel yönlerini anlamlandırma ile ilgilendiğini,Durkheim ise, dini sembollerin benmerkezci tepkileri kontrol ederek, hayatı dengelediğini belirtmektedir. Durkheim'e göre din ve toplum bir bütündür. Kuram insanların ortak bir inançta kendileri gibi düşünen insanlarla birlikte olması ile ilişkilendirilmektedir (Argyle ve Beit-Hallahmi, 2004,s.250).

1.2.2. Yoksunluk Teorisi

Din sosyolojisinde dini hareketlere katılımları ve bireysel dindarlığı açıklamak için kullanılan, Marx'a kadar uzanan seküler bir teori olarak ileri sürülen, göreceli yoksunluk teorisi ile Weberyen karizmatik otorite ve dünyevileşme yaklaşımı arasında bağ kurulabilir. Marx dini, alt sınıfların ihtiyaçlarını karşılayan bir tür teselli kaynağı olarak görmekte, toplumdaki adaletsizliklere, acılara karşı protesto ve tepki hareketi olarak tanımlamaktadır. Marxsist kuramda din, ezilmiş işçi ve köylü sınıfların, yoksul kesimlerin sosyal mahrumiyetlerinin giderildiği bir sığınak olarak ele alınmıştır(Karaşahin,2012,s. 282).

Marx'ın dinin bir tür teselli ve sığınak işlevi gördüğü yaklaşımı hem Weberyen sosyolojiye hem de din sosyolojisine neredeyse aynen alınmıştır. Bu hipotez, bireysel dindarlık ve yeni dini hareketler araştırmalarında bulunan Glock ve Stark, Wilson Stark ve Bainbridge Mack ve Lansley gibi birçok din sosyoloğu tarafından desteklenir. Weber'e göre de sosyal hayatta prestij ve statü, sosyo-ekonomik ve kültürel yoksunluklar içinde olan insanlar, ziyaret dindarlığına yönelmektedir (Kirman,2010,s.217).

Weber'in karizma, karizmatik otorite ve karizmanın rutinleşmesi kavramları, göreceli yoksunluk neticesinde yeni dini hareketlere yönelim, en nihayetinde karizmatik lider çevresinde örgütlenmeler olarak dikkat çekmektedir. Bu sosyal yapılarda kendilerinde bir takım olağanüstü kutsal güçler olduğuna inanılan liderin, güçlerinin tezahür etmesine dayanmaktadır. Ziyaret dindarlığı, birtakım mahrumiyetleri giderme fonksiyonu görmektedir. Weber'e göre karizmatik otorite vasıtasıyla kutsalın çok zengin biçimde tezahür etmesi neticesinde ziyaret dindarlığı, bir anlam arayışı ve amaç peşinde koşan sosyal kesimler için önemli bir kaynak olmaktadır. Yoksunluk kuramı, toplumsal hayatta engellerle karşılaşan kişilerden alternatif arayışlar içinde olanlara, dinin farklı telafi mekanizmaları sunduğunu ifade etmektedir (Karaşahin,2012,s. 284).

Yoksunluk kuramı, mutlak ve göreceli yoksunluk şeklinde iki farklı boyutta ele alınmıştır. Mutlak yoksunluk, ekonomik, sosyal, sağlık ve dini gibi mutlak standartlar anlamında objektif yoksunlukları ifade eden değer ve yargılardır Mutlak yoksunluk yaklaşımının dine, yeni dini hareketlere ve ziyaret dindarlığına yönelimi, tam olarak açıklayamadığı ilgili araştırmalarda belirtilmektedir. Özellikle yeni dini hareketlere katılan veya ziyaret dindarlığı eylemini gerçekleştiren insanların sadece alt

sosyoekonomik sınıflardan gelenler olmadığı, toplumun yüksek gelir seviyesine sahip üst sınıflara mensup iyi eğitilmiş, sağlıklı, zengin ve güçlü insanların olduğu gerçeği, mutlak yoksunluk kuramının yetersizliğini göstermiştir. Yeni dini hareketlere katılımı ve ziyaret dindarlığını anlamak için göreceli yoksunluk yaklaşımı oluşturulmuştur. Sosyo-kültürel çevreyle çatışma ve gerilim yaşayan insanların da bireysel dindarlık eğilimlerini açıklamak için de göreceli yoksunluk kuramı kullanılmıştır (Karaşahin,2012,s.284).

Göreceli yoksunluk, insanların sosyal konumlarını, insanlarla karşılaştırmaları sonucunda kendilerinin daha alt sosyo-ekonomik statüde olduğu gibi sübjektif değer ve yargıları ifade eder. Bu yargılar, mutlak değilse de göreceli kural ve şartlara bağlıdır. Sosyal yaşamda engellerle karşılaşan, tatminsiz ve mutsuz olan insanların arayış içinde olacakları hipotezi kabul edilir. Hipoteze göre karşılaştırmalar, genellikle toplumsal yapıda daha üst statüde, güçlü olanlara karşı yapılır. Neticesinde kendi kötü durumlarından kurtulmak isteyen insanlar, tarikatlar, cemaatler, yeni dini hareketler ve ziyaret dindarlığına yönelerek, yoksunluklarını gidermeye çalışırlar. İster dini gruplara, yönelim olsun ister ziyaret dindarlığı olsun, mahrumiyetlere, mağduriyetlere veya sosyo-kültürel konumlara bir açıklama getirmekte, onlara dünyada ve ahrette bir denkleştirme işlevi görerek yapısal olarak yoksunluk türlerini gidermekte veya meşrulaştırmaktadır. Ziyaret dindarlığı bir alternatif telafi mekanizmaları kullanarak mahrumiyetleri karşılar, diğer yönüyle mahrumiyetler karşılığında ahrete dönük bir ödüllendirme ile insanların yoksunluklarını katlanabilir hale dönüştürerek teselli kaynağı olmaktadır (Karaşahin,2012,s.284).

Glock göreceli yoksunluğun beş boyutu olduğunu düşünür: 1. Ekonomik yoksunluk; ekonomik olarak alt gelir gruplarında yer alan yoksul sınıflarda ortaya çıkar. 2. Sosyal yoksunluk; toplumda herkes tarafından iyi olarak kabul edilen statü, rol ve makamlara ulaşmada güçlük ve engellerle karşılaşılması durumunda görülmektedir. Glock'a göre yalnızlık ve sosyal dışlama da sosyal yoksunluk boyutu içinde değerlendirilmelidir. 3. Organizma yoksunluğu; hastalık ve engellilik gibi fiziksel ve ruhsal bakımdan yoksun durumda olanları ifade eder. 4. Ahlaki yoksunluk; bireyin değerleri ile toplumun değer sistemi arasında uyumsuzluk ve çatışma olması ve kendi değerlerinin toplum tarafından benimsenmemesi sonucunda görülür. 5. Psikolojik yoksunluk; bireyin kendini toplumla bütünleştirememesi, toplumla uyumlu bir yaşam sürdüreceği değerlendirme ve yorumlama sistemine sahip olamaması demektir. Ruhsal

ve zihinsel bakımdan sağlıklı olduğu halde sıkıntı, bunalım ve mutsuzluk hissine kapılanlar da psikolojik yoksunluk tipi içerisinde bulunmaktadır (Furseth ve Repstad, 2011,s. 204-205).

Göreceli yoksunluk boyutları, bireysel ziyaret dindarlığını bir tür ödül ve telafi mekanizması olarak modelleştirir. Bu modelleme, ziyaret dindarlığına yönelen bireysel ve toplumsal eğilimi açıklamada elverişli bir yaklaşımdır ancak bu tür dindarlığın bütün boyutlarını kapsayacak güçte değildir. Ziyaret dindarlığı neticesinde herhangi bir ödül almamalarına veya yoksunluğuna cevap bulamamalarına rağmen insanlar tekrar tekrar ziyaret eylemini gerçekleştirirler. Çeşitli yoksunluklarla karşı karşıya kalan insanlardan bazılarının ziyaret dindarlığına yöneldiği halde diğerlerinin bu eğilime ilgi göstermedikleri görülür. Herhangi bir yoksunluk hissi olmayan insanların da bu tür dindarlık eylemi içerisinde olmaları, ziyaret dindarlığına yönelim konusunda ziyaret yerlerinin ve oralarla ilişkili karizmatik liderlerden kaynaklanan kutsal çekim merkezlerinin çok boyutlu olarak tezahür eden olağanüstü güçlerini, yani ziyaret dindarlığının arz yönünü kuramın kapsamı dışında bırakarak sadece ziyaret eylemine ve eylemi gerçekleştirenlerin taleplerine odaklanması gibi faktörlere açısından eleştirilmiştir. Temelde göreceli yoksunluk kuramının, çok köklü yapısal ve kültürel fenomen olan ziyaret dindarlığını sadece ekonomik, sağlık ve sosyal yoksunluklarla baş edemeyen insanların, bu tür ihtiyaçlarını karşılayan bir fenomen olarak görmesi dolayısıyla sosyo-ekonomik gelişme ve ilerlemeyle birlikte, bu yoksunlukları çözümlen kurum ve kanalların etkililiğine bağlı olarak, ziyaret dindarlığı eyleminin zamanla toplumsal yapı üzerindeki etkisini yitireceğini varsayması eleştirilmiştir. Zira üst sınıflar, oldukça sağlıklı bireyler de ziyaret dindarlığına yönelebilmektedir. Göreceli yoksunluk kuramı, daha çok insanların neden ziyaret dindarlığı eylemine yöneldiklerini ve bu dindarlık tipine ilgi gösterenlerin karakteristiklerini açıklar. Oysa ziyaret dindarlığı çok yönlü karmaşık bir fenomendir. Göreceli yoksunluk yaklaşımı ziyaret dindarlığının bütün biçimlerini açıklayacağını düşünmek doğru olmayacaktır. İnsanların ziyaret dindarlığına katılım gerekçeleri, birbirinden farklılık gösterebilir. Göreceli yoksunluk kuramı da ziyaret yerleri çevresinde oluşan inanış ve uygulamaları açıklamaktan çok, çeşitli yoksunluklarına çare arayan bireysel dindarlığın talep yönünün açıklamaktadır (Karaşahin,2012,s.285).

1.2.3. Sosyalleşme Teorisi

Sosyalleşme, insan için toplum hayatının zorunlu olduğunu ifade etmektedir. Aristoinanın toplumsal bir canlı olduğunu ifade etmiş, İbn Haldun'da insan için toplum zorunludurgörüşünü belirtmiştir. İnsanın toplumsal varlık oluşuna bağlı olarak sosyalleşme de zorunludur. Sosyalleşme, bireyin toplum içinde hayatını devam ettirmesi için şarttır. Sosyalleşme, insanın toplumun üyesi olma sürecidir(Okumuş, 2014,s.429-454).

Sosyalleşme bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bireyler, zaman içinde sosyal rollerini öğrenmektedirler. Sosyolojik rol kuramı; bireylerin, diğerlerinin beklentilerini zamanla içselleştirmesi olarak ifade eder.Bu süreç başarılı olduğunda zamanla kimlik inşası gerçekleşmektedir (Furseth ve Repstad, 2011,s.208).

Teori, insanın doğumundan itibaren sosyal çevresi ile ilişkiye girmek suretiyle davranışta bulunduğunu ifade etmektedir. Çocuklar yalnızca söylenenleri değil aynı zamanda çevredeki büyüklerinin yaptıklarını görerek de öğrenmektedirler. Sosyal çevrede bulunan yetişkinler çocukların hayatının önemli rol modelleridirler(Furseth ve Repstad, 2011,s.208).

Dini kimliklerin oluşmasını sağlayan inanış ve tecrübeler kültürün önemli parçasıdır ve yeni nesillere aktarılarak insanların dini kimliklerinin oluşmasını sağlamaktadır. Her insan bulunduğu sosyal çevreye göre inançlarını oluşturmakta ve geliştirmektedir. Bu teoride diğer inanç ve tutumlar gibi dinin de sosyalleşme sürecinde öğrenildiği ifade edilebilmektedir(Argyle ve Beit-Hallahmi, 2004,s.270-273).

Sosyalleşme ve rol kuramları sosyoloji tarihinde işlevsellikle ilişkilendirilmektedir. İşlevselci kuram, toplumun varlığının devamı adına birbirine bağımlı bireylerin bütünlüğünü savunmaktadır(Furseth ve Repstad, 2011,s.210-211).

1.2.4. Rasyonel Seçim Teorisi

Rasyonel Seçim teorisine göre bireyler akıllarıyla hareket etmektedirler. Birey maksimum fayda sağlayacak seçimleri bilir ve buna göre hareket eder. Teori iktisadi teorilerden esinlenmiştir. Kurama göre, bireyler amaçlarını daima minimum risk ve maliyetle rasyonel bir tarzda gerçekleştirmektedir.Din sosyolojisi açısından bu kuram, dininsanlara fayda sağladığı için kişiler dindar olmaktadır iddiasındadır (Furseth ve Repstad, 2011,s.213-214).

Rasyonel seçim teorisinin din sosyolojisi açısından kullanılması Batıda tartışılmıştır. Muhafazakâr topluluklara yakın sosyal bilimciler, katı ve muhafazakâr inanç topluluklarının daha çekici olacağını savunmuş, liberal ve kilisenin görüşlerini destekleyen sosyal bilimciler ise katı dini hareketlerin modern toplumlarda insan gruplarını kendisinden uzaklaştıracağını ileri sürmüşlerdir (Kelley, 1978 aktaran Sazil, 2017, s.28).

Bireylerin kendi faydaları doğrultusunda hareket edeceği, akılcı davranacağı düşüncesi noktasında teori eleştirilmektedir. Kişileri sosyal çevreden soyutlaması, kuramın bireyselci olduğunu gösterdiği düşüncesi ileri sürülmektedir. Kişilerin kolayca din değiştiremeyeceği gibi bireylerin genellikle sosyal normlara riayet edeceği ifade edilmektedir (Furseth ve Repstad, 2011, s.215).

Dini ziyaret teorileri incelendiğinde, sosyal yapı ve insan psikolojisinin ihtiyaç ve beklentilerinin birleşiminden oluştuğu görülebilmektedir.

1.3.SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK KUTSAL VE KUTSALLAŞMA SÜRECİ

Kutsal ile kutsallaşma arasında farklılık vardır. Kutsallaşma bir sürece işaret ederken kutsal mevcut durumuna işaret eder. Kutsallaşma kavramı ile kutsal olma süreci, kutsal ile kutsal olma, ifade edilmektedir. Kutsal olgusunu öncelikle inceleyelim. Eliade kutsalı insan, bilinci yapısı içerisinde bir unsur olarak ifade eder. Cox'a göre ise, kutsal, dini bilincin bir yapısıdır. Dindar kimse için kutsal, kendi bilincinde oluşur. Bilinç kutsalı algılama, belirtilerini anlama yolunu tanımlar. Cox, kutsal ve kutsalın belirtilerini ayırır. Ona göre, inananlar kutsalın görüntülerini, iman vasıtasıyla algırlar ve inançları vasıtasıyla da onları kendi değerlerinin somut göstergeleri sayarlar. Kutsal hakkında Vergote ise kutsalın, kültürel fenomenlerle birlikte ortaya çıktığını ifade ederek kutsalı bir şekilde şaşkınlık oluşturan, ayin vasıtasıyla insana empoze olan normalin dışında bir şey olarak görür. Günay ise kutsallığın beşer üstü ilahi bir aleme uzandığını ifade ederek, toplum hayatında bir başka beşeri ve toplumsal gerçekliğe indirgenebilecek bir karakterde de görünmediğini belirtmektedir (Özboilat, 2014, s.124).

Kutsal sayılan şeyin yapısına göre insanlar, kutsalla iletişime geçmek istemekte bunun için, özel tutum, davranış, biçimleri ve beklentiler geliştirmektedir. Birey veya toplumun kutsalla olacak ilişkilerini tayin edecek kuralların zaman içinde oluştuğu,

sözle ve taklitle topluma yayıldığı işaret edilmektedir. Eliade kutsiyetin dünyanın en derin yapılarını ortaya çıkardığını düşünür. Kutsiyet ve kozmosun kendini, yalnızca dinsel bakış açısı içinde bir şifre olarak sunduğunu ifade ederek, bunun dindar insan açısından anlamının, bitkilerin ritminin aynı anda hayatın ve yaradılışın, hem de gençliğin ve ölümsüzlüğün tekrarlanmasının esrarını ortaya çıkarmaları anlamına geldiğini belirtmektedir. Kutsal doğal gerçeklerden tamamen farklıdır, tüm karmaşıklığı içinde barındırır, Eliade göre kutsalın yapılabilecek ilk tanımlaması, onun din dışıyla zıt bir anlama geldiğidir. Kutsal ortaya çıkınca, insan kutsalın bilincine varır. Kutsalın herhangi bir nesnenin, bir taşın veya bir ağacın içinde ortaya çıkmasında bir şeyin, bizim dünyamıza ait olmayan bir gerçeğin, doğal, dindışı dünyamızın ayrılmaz parçası olan nesnelere içinde açığa çıkması gözlenir. Taş veya ağaç, kutsal taş, kutsal ağaç olarak birer kutsal tezahürü olarak belirir, onlar artık ne taş ne de ağaçtır kutsal olan bir şeyi açığa çıkartmaktadırlar. Bir nesne kutsalı açığa çıkartırken kendisi olarak kalmakta ve aynı zamanda başka bir şey haline gelmektedir, çünkü etrafındaki kozmik ortama bu şekilde katılmakta, kutsal bir taş, taş olarak kalmaktadır. Taşı kutsal olarak gören kişiler için, o doğaüstü bir gerçek haline dönüşmektedir (Özbolet,2014,s.123-125)

Köse ve Ayten insanın objelere öznel gerçeklik atfetmeye psikolojik olarak meyilli olduğunu, her birimizin kendi başımıza oluşturduğu öznel gerçekliklerin zamanla toplumsal kabullere dönüştüğünü, bu yeni alanın adının, sosyal gerçeklik olduğunu ve bu sosyal gerçekliğin referanslarını her zaman dinden almadığını belirtmektedir. Bu durumun Batı dünyasında da görüldüğünü, metafizik varlıklara, kutsal mekânlara, azizlere, büyüye, cinlere, cadılara inancın devam ettiğini, bunun uzantısı olan çaput bağlama, mum yakma, adak adama, kutsal kuyulardan su içme, şifacı papazlara okutma gibi ritüellerin, insanların hayatlarında olduğunu belirtmektedirler. İnsanların ziyaret fenomeni çevresinde oluşturdukları sosyal gerçeklik dünyasının, farklı coğrafyalarda benzer süreçler, yönelimler ve davranış kalıpları oluşturduğunu belirtmek mümkündür. Kutsala yüklenen anlam, benzerdir. Kutsallık atfetme, giderek ilkinden çağdaşa düşüş göstermekle birlikte, kutsallık arayışı devam etmektedir. Eliade kutsallıktan en fazla arınmış olan varoluşun bile, dünyanın dinsel olarak değerlendirilmesine ilişkin izler taşıdığını söylemekte, insanların doğdukları yerleri, ilk aşklarını yaşadığı yer veya gençlikte ziyaret edilen kentin bir sokağı gibi birçok varlığı kutsallaştırdığını, hatta dindışı insanlar için bile böyle bir durumun geçerli olduğunu belirterek bu durumu gizli dinsel tavır olarak belirtmektedir. Kutsala yüklenen

anlam, objelerin özelliklerine göre olmaktadır. Bu nesnelere kendisine kutsallık atfedilen taşlar, önemlidir. Taşlar, insanlara iktidar, dayanıklılık, süreklilik ifşa eder, kendi olarak kalır, değişmez. Taşlar, belirttiğimiz kutsallık tezahürleriyle varlığın yok edilmezliğini ve mutlaklığını gösterir. Dini tecrübe ile kavranılan, taşın kendine özgü varoluşu, insana, kadere meydan okuyan zamanın ötesinde mutlak bir varoluşu açıklar. Eliade kutsal bir taşın, tarihin bir anındaki kutsalın bir biçimini açığa çıkardığını, o taşın kutsal kabul edilmesi yönüyle çevresindekilerden farklı olduğunu belirtmektedir. Müslüman kültüründe kutsal taşın örnek olarak Hacerül Esved taşını zikretmek mümkündür (Özbolet,2014,s.125).

Dini, kutsalın tecrübesi olarak, kutsalı, korkutucu ve büyüleyici sır olarak tanımlayan Otto'ya göre, cezbedicilik ve uzaklaştırıcılık özelliği olmak üzere kutsalın karışık iki yönü bulunur. Bu yönler, kutsal karşısında insanın gösterdiği birbirinden farklı davranışların da sebebidir (Eliade, 2005,s.42-43).

Kutsal, cazibe gücü sayesinde çeşitli istek ve amaçlarla insanları kendisine çeker. Onun bu özelliği sayesinde insanlara yararının dokunacağına inanılır. Kutsal güçle donanmış olduğuna inanılan ziyaret yerlerini ziyaret rastgele olmaz, ritüel uygulamaları vardır ve birtakım kurallarla şekillenir. Kişi, kutsalın uzağına gitmeyi ister ancak tamamen terk etmek de istemez. Kurallara uyulmadığı ve tersine saygısızlık şeklinde fiiller ve davranışlarda bulunduğu takdirde kutsal gücün ürkütücü ve korku uyandırıcı karakteri kendini gösterir. Kutsal güçle teması sağlayan ibadet yerleri bu açıdan incelendiğinde hem cezbedici hem de ürkütücü karakterini onların bütün formlarında görmek mümkündür. Bu özellik dini ziyaret yerleri için kurallar, uygulamalar bütünü de ortaya çıkarır (Günay vd., 2001,s.104-105).

Türk halk dindarlığının bir formu olan ziyaret dindarlığı ve kültürü, Türk toplulukları içerisinde, tarih boyunca ve günümüzde, sosyo kültürel olgu ve gerçeklik olarak karşımızda bulunmaktadır (Günay,2003,s.7).

Müslüman toplumların dini sosyal tarihinde, resmi geleneğin yanında farklılıklar gösteren sosyal değer, düşünüş ve geleneğin oluşturduğu halk inanışlarının bulunduğu bilinmektedir. Popüler din ile Ortodoks, kitabi din ve dindarlık arasındaki ayırım köklü tarihsel temellere dayanmaktadır. Halk dindarlığının yaygın kalıpları ise; tabiatdaki mevsim, hafta, ay ve yılların devri daimlerini kutlama şeklindeki ayinler, şeyh, seyyid, şerif gibi önderleri gerek hayatlarında gerekse mezarlarına yapılan ziyaretler, tarikatlarda ve tasavvufta olduğu gibi velilere hürmet, resmi din anlayışında

kabul görmeyen dini heyecanın ifade edildiği ibadet ve zikir kalıpları, kötülük ve şerden korunma amaçlı muska, nazarlık gibi koruyucu olduğuna inanılan nesnelere taşıma gibi özelliklerde toplanmaktadır Tarihi süreçte öne çıkan halk dindarlığının, İslam öncesi bazı kültürel unsurları barındırması, resmi inanç, öğretisi ve uygulamalar ile kendi özelliklerinin birbiriyle karışması gibi olgular, İslam halk dininin açıklanmasını zorlaştırmaktadır. Başka bir deyişle halk dindarlığı, çok farklı kaynak ve unsurları içeren karma bir özellik taşımaktadır. Ritüellerin teolojik konuların önüne geçtiği halk dindarlığında, tasavvufî ve mistik etkiyle beraber, büyüsel kurşun dökme, muska yazma, gibi efsanevi ve mitsel öğeler de bulunmaktadır. Ağaç ve türbelere çaput bağlama ve ağaç kültü gibi uygulamalar bir anlamda popüler dindarlıktaki eski Türk inancı olan Şamanizm'in kalıntıları görüntüsündedir. Kültürel kaynaklarını da ilmi haller, hadis kitapları, dinsel motifli şiirlerle aşk hikayeleri gibi dini halk edebiyatından almaktadır. Popüler dindarlık, teorik olarak resmi İslam'dan gelen etkilere açıktır. Gellner, Popüler İslam'ın öğretiden daha fazla dini coşkuyu öne çıkararak ve araçlara dayanan bir form olarak kurumsallaştığını ifade eder. Türk toplumunda yüzyıllardan beri halk Müslümanlığının değişik özelliklerini sergilediği, İslam öncesi inanış ve kültürlerin etkileri ve izlerinin gözlemlendiği türbeler dini hayatın bir merkezi olarak kabul edilebilir. Manevi güç ve kutsallıklarına inanılan kişilerin yattıkları yerlere, bazı, istek ve amaçlarla yapılan ziyaretler çerçevesinde bir takım inanış ve uygulamaların oluştuğu görülmektedir. Bu ziyaret ve uygulamaların insanların sosyo-psikolojik durumunu etkileyen faktörlere göre azalıp çoğaldığı görülmektedir (Çelik, 2004, s. 224-225).

Türbe ve yatırlar, kriz ve sorunlu dönemlerde çaresizlerin, umut ve güven duyduğu bireysel ve toplumsal fonksiyonları ile birer kültürel merkezi haline gelmektedirler. Türbe ve ziyaret fenomeninin dışında doğum, sünnet, evlilik ve ölüm gibi kritik olaylarda gündelik hayat rutinleri içinde inanılan ve uygulanan pek çok özellikler, geniş bir kültürel örüntü oluşturur. Popüler dindarlığın sosyal çevresi tarihsel gelişimi içinde daha çok kırsal kesime ve göçmen topluluklara dayanmaktadır. Türk toplumunun dini kültür ve hayatı içinde, daha çok kentlerde eğitimli üst tabakalar arasında yaygın olan kitabi ve entelektüel dindarlık orta ve alt tabakalar ile kırsal kesime doğru azalmaktadır. Bunun yerini yerleşim çevrelerinin yaşam tarzı ve kültürü ile bütünleşmiş olan halk dindarlığı almaktadır. Ziyaret, adak, sufilik ve tarikat dindarlığının etkileri çeşitli halk inanışları ve uygulamaları yaygındır. Halk

dindarlığında teorik bilgi ve öğretilerden çok pratik ve esrarlı olan, veli kültü temelinde aracılar, kurallardan çok coşku ve heyecan ön plandadır. Ziyaret ve adakların ya da muska ve benzeri şeylerin kullanılması, gündelik hayat içinde ki sorunlarla bağlantılı olarak öne çıkmaktadır. Halk dindarlığının kırsal kesim ile kentlerin çevresinde yaygın olduğu düşüncesi, merkez çevre yaklaşımları altında analiz konusu yapılmıştır. Mistik, türbe, ziyaret ve adak göstergeleri ile temsil edilen halk dindarlığının büyük ölçüde toplumun modernleşmesiyle zayıflayacağı ya da ortadan kalkacağı tezleri, öngörülmeleyen sonuçlar nedeniyle doğrulanamamıştır. Türk toplumunda nazar, fal, büyü, muska, vb. inanış ve uygulamaların belli bir gelir ve öğrenim düzeyinden olanlar değil bütün toplum kesimleri arasında yaygındır (Çelik,2004,s.226-227).

Değişen sosyo kültürel şartların sonucu olarak, bu inanış ve uygulamalar, yeni formlar ve görüntüler altında farklı fonksiyonlar kazanarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de değişim süreci, kentleri özgün bir kent geleneğinin mekanı olmaktan ziyade farklı gelenek ve kültürlerin mücadele alanı haline dönüştürdüğünden dolayı, kentsel hayat popüler kültür ve dinin, yüksek kültür ve kitabi dinle karşılaştığı bir alan olmaktadır. Bu çerçevede bazı yaklaşımlar, kırsal ortamdan kente taşınan geleneksel kırsal kökenli popüler dindarlığın, kent kültürünü istila ettiğini savunurken bunun karşıtı sayılabilecek bir başka yaklaşım ise, modernleşme süreçlerinde popüler İslam'ın aslında, yüksek İslam'ın etki alanına girdiğini ve onu belirlediğini ifade etmektedir. Hızlı kentleşme süreci, kentlerin fiziki ve kültürel kurumsallığının kaldıramayacağı bir göçün yaşamasına neden olmuştur. Formel ve kurumsal yapıların yerini alan enformel oluşumlar ve tampon mekanizmalar ile yerel ağ ilişkileri, kente özgü kültür ve hayat tarzının yerine geleneksel ile modern arasında yeni bir kültürel oluşumları ortaya koymuştur(Çelik, 2004, s.226-227).

Türk dünyasında halk dindarlığı söz konusu olduğunda, sadece ziyaretlere konu teşkil eden adak ve ziyaret yerleri etrafında oluşmuş bulunan dini kültür ve dindarlık boyutu yer almamakta, halk dindarlığının başka birçok unsurlardan oluşan yönleri de bulunmaktadır. Tasavvuf ve özellikle de onun halk katlarında organize olmuş formları olan Tekke ve tarikatlar, marjinal Suffilik, Alevilik ve Bektaşiliğin yanı sıra oldukça çeşitli kaynaklar ve etkileşimlere dayalı unsurlar, büyüsel inanış ve uygulamalar adetler gibi hususlar da dahil olmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Müslüman Türk dindarlığı egemen formu altında daha çok sözlü kültüre dayalı bir tür halk dindarlığı karşımıza çıkmaktadır. Kitabi dindarlık yüksek entelektüel boyutları söz konusu

olduğundan genelde cılız kalmaktadır. Müslüman Türk topluluklarında ve daha da genel olarak Türk dünyasında çeşitli unsurları ve yönleri ile türbe, adak ve ziyaret dindarlığı toplum kültürü ve yaşanan dinin çok önemli bir bölümünü oluşturmakta veli, eren, evliya, ermiş, abit, zahit, alim, sofu, seyit, gazi, mübarek, pir, dede, baba, abdal, şehit gibi adlarla anılan kimselerin yattıkları yerler olarak bilinen yatır, türbe, kümbet, tekke, ziyaret, dede mezarı gibi adlarla anılan kutsal mekanlar, sahip oldukları manevi güç ve meziyetler sayesinde önemli birer çekim merkezi olmaktadır(Günay,2003, s. 7-9).

Ziyaret fenomeninde esas unsur manevi güçtür. Veliler ve gaziler saygınlıklarını hayatta iken ispat etmektedirler. Bu yüzden onlara kutsal güç ve kerametler isnat edilmektedir. Bu özelliklerin onların ölümünden sonra da türbelerinde ve eşyalarında var olmaya devam ettiğine inanılmaktadır.Kutsal değerler için savaştan ve bu uğurda şehit olanlar da ermişlik motifleriyle kutsallaştırılmaktadır (Günay vd.,1996, s. 107-109).

Kutsallık atfedilen kişiler öldükten sonra nurani, aksakallı olarak tasavvur edilir, yaşadıkları, fakat yiyip içmedikleri ancak ibadet yaptıklarına inanılmaktadır. Bu nedenle türbelerde su, seccade gibi şeyler bulundurulmaktadır.

Ziyaret yerleri kendilerine başvuranlar için bir şifa, bereket ve çare kaynağı olmaktadır. Dolayısıyla oralara saygı göstermek, yasaklarına, kurallarına uymak gerekmektedir. Halkın inancına göre kutsal kişiler savaş ve felaket gibi sıkıntı anlarında manevi, güç, destek ve sığınak olmakta, hatta bizzat savaşlara katılmak suretiyle kahramanlıklar göstererek toplumsal fonksiyonlarını ölümden sonra da göstermektedirler(Günay vd.,1996, s. 107-109).

Türbe ziyaretleri ile eski Türk topluluklarında rastlanan atalar kültü arasında doğrudan bir ilişki olmasa bile, ikisi arasında benzerlik tespit etmek mümkündür. Velilere ve onların kerametlerine gösterilen saygı ile Şamanizm'deki uygulamalar, Şamanların konumu ve faaliyetleri arasında paralellikler kurulabilmektedir. Türk dini tarihinin eski dönemlerinden itibaren, Türk topluluklarında naturizm, animizm ve animatizmin değişik biçimlerine rastlanıldığı bilinmektedir(Günay vd.,1996, s. 112).

1.3.1. Kutsal Mekan

Kutsallık düşüncesi bütün dinlerde bulunmaktadır.bu durum kendini mekânda da göstermiştir. İslam'da ve diğer dinlerde oluşan kutsal mekan anlayışıyla birlikte inananlar arasında ziyaret şekilleri oluşmuş ve kutsal mekanları ziyaret bir fenomen olarak karşımıza çıkmıştır.

Tanrısal, dini saygı uyandıran, tapınılacak olan yolunda can verilen,dokunulmaz olan, Tanrı'ya adanmış, karşı çıkılmaması gereken, sözlük anlamlarıkutsal kavramını karşılamaktadır. Kutsallık; Arapçada temiz, pak anlamındaki kuds kelimesinden gelmektedir. Takdis, kutsallık nispet etme, mukaddes de kutsanmış olan anlamına gelir. Kutsallık, tabiatüstü bir güçte ve temastaolduğu varlıklarda bulunan aşkın özelliştir (Akıncı,2008,s. 7).

Kutsalın özelliklerinden kısaca bahsedelim; Kutsal, üstün bir güç karşısında korku ve saygının birlikte bulunduğu gizli bir güçtür. Mekân, eşya veya kişi kutsalatemassonucu kutsiyet kazanır. Kutsal, tabu içermektedir. Kutsalasıygısızlık yapılamaz, Kutsalla temasolduğunda, özel ritüellere göre hareket edilir aksi halde insanın başına olumsuz şeyler gelebilir (Akıncı, 2008, s. 9).

Kutsallık genellikle kalıcıdır inanç farklılaşıkutsalı ortadan kaldırmadığı sürece kutsallık devam eder. Özel durumlarda kutsallık baskı ve yasaklamayla kısıtlanabilir.Kutsallık başka bir şeye aktarılarak onuda kapsayabilmektedir. İnsanlarkutsal hakkında bilgi sahibidirler ve ona göre davranırlar.İnsanlar kutsala saygı ile yaklaşırlar yoksa felaketle karşılaşacaklarına inanırlar (Akıncı, 2008, s. 10).

Çevresindeki kutsal olmayan mekândan ayrılarak, kutsanmış olan ilksel hierofaninin yani kutsal ifade eden şeylerin yinelenmesi ile Eliade, kutsal mekânın, oluştuğunu ifade etmektedir. Kutsal mekânda kutsalın sürekli tezahür edildiğine inanılır.İnançlı insan mekâna dahil olursa kutsallıktanyarar sağlamaktadır. İnanan insan, kutsallığına inandığı mekânda bulunmak istemektedir (Akıncı, 2008,s. 12).

Kutsal ve onun görüntüleri, dinlerin tarihidir. insan davranışları kutsallıktan etkilenmektedir. Kutsal mekân inanan açısından güvenli ve huzurlu biralana dönüşür. insanların bu mekanlarda huzur duyması, kutsal mekanlara yüklediği anlamlardan kaynaklanmaktadır. Mekânın kutsallık kazanması insanların elinde değildir. İnsan ancak kutsalın tezahür ettiği mekânı keşfedebilir (Akıncı, 2008, s. 12-13).

Kutsal, politeizmden monoteizme kadar din anlayışlarınınözüdür. Kutsal duygusu bütün dinlerde kişiyi, Tanrı'ya ve onun dinine bağlanmasını sağlayan duygudur (Demirci, 2002, s. 495 - 496).

İnsanlık tarihi boyunca, soyut varlıklar olan tanrılar, melekler, ruhlar, şeytanlar, gibi bir dünyanın gerçekliğine inanmıştır. İşte insanın kendi dünyasıyla birlikte devam ettiğini düşündüğü ve inandığı bu yerden kutsal diye bahsedilebilir (Güç, 1998, s.342).

İnanan kişi açısından kutsal olan gerçektir ve güce sahiptir. Onun sonsuz ve etkin bir özelliği vardır. Kutsalı belirleyen unsur kişinin, tabiatüstü sayılan varlığa, sevgi ve korku duyarak bağlanmasıdır. Sözlük anlamında belirtildiği gibi, kutsalı bozmamak, ona dokunmamak ve karşı çıkmamak gerekir. İnsanın doğasında olan ve hemen her dinde bulunan kutsal anlayışı, maddi ve manevi her şeyde kendini göstermektedir. Maddi olarak kutsal; temiz ve faydalı olmak gibi iki niteliğe sahiptir. Temiz ve faydalı olanı insan, temiz olarak korur ve ona önem verir. Manevi alanda kutsallık ise bir varlığın tam ve mükemmel olması ve faydalı olup zarar vermemesiyle mümkündür. Din açısından manevi olarak en kutsal ancak Allah'tır. En kutsal varlık olan Allah'a yaklaşan varlıklar da ondan kutsallık alırlar. İnsanların kutsal olanla arasına araçlar koymasının nedeni kutsala ulaşmak, iletişime geçmek, kendisine affettirmek içindir (Atay, 1985, s. 1-4).

Kutsal mekânın ortaya çıkması, dindar insan için oldukça önemlidir. Manevi gücün ortaya çıktığı alan olan kutsal mekân, dindar insan için huzurun merkezidir. Eliade'ye göre evren Tanrısal bir varlıktır. Kutsal olmaya devam etmektedir. Dünya dindar insan için kutsalın ve varlığın çeşitli tarzlarının keşif yeridir. Dindar insana göre doğa, yalnızca doğal olmayıp, dinsel bir önem arz etmektedir. Eliade'a göre, dindar insan için mekân türdeş değildir ve kopuktur. Bazı yerler diğerlerinden ayrı tutularak özellikle kutsallaştırılmıştır. Tanrı Musa'ya, "Buraya yaklaşma. Ayaklarından ayakkabılarını çıkart. Çünkü durduğun yer kutsal bir topraktır." (Çıkış 3/5) derken mekânın bir bölümünü kutsallaştırıldığını, diğerlerinin bu kapsamın dışında kaldığını belirtmiştir. Mekânın insan ile ilişkilendirildiğinde kutsallaştırma ayrı bir karakter ve kazanmaktadır. Kutsal mekân, dini açıdan kutsal bir yer, insan ve Tanrının buluşma yeri olarak görülmektedir. Tanrının özellikle yüksek yerde bulunduğu şeklindeki inanış, dağ ve mağaraların kutsallaştırılmasına vesile olmaktadır. Eski tapınaklar dağ ve mağara sembolizmini devam ettirmektedir (Eliade, 1992, s. 1).

Geleneksel Türk dini hayatında dağ kültürü, Gök Tanrı inancıyla birlikte anılan ve değerlendirilen bir kültür halindedir. Geleneksel Türk dini inanışlarında yer su anlayışı önemli yer tutmaktadır. Türklerin dini hayatında bu inanış, kutsallık (ıduk) kavramıyla hem koruyucu ruhları hem de vatan duygusunu ifade etmektedir. Yer su ruhlarının en önemli temsilcileri de dağlardır. Zira Türkler dağların Tanrının makamı olduğuna inanmaktadırlar. Buna dayalı olarak her Türk boyunun kutsal bir dağı bulunmaktadır. Dağlar doğal olarak, insan unsurlarının dışında Tanrılara ait mekânlar olarak kabul

edilirken, insanların kendi elleriyle yaptıkları ve Tanrılarına tahsis ettikleri tapınaklar da bulunmaktadır. Tapınak, Tanrının orada yaşamayı ve kendini insanlara göstermeyi kabul ettiği yer ve aynı zamanda Tanrılara kurban takdiminin yapıldığı yerler olarak da kabul edilmektedir. Tapınaklar tapınılan Tanrının evi olarak tanımlanmaktadır. Müslümanların Camisi, Hıristiyanların Kilisesi ve Yahudilerin Sinagogu, dini cemaatlerin kutsal mekânı, evi gibi görülmektedir. Bu mekânlar, Tevrat, İncil, Kuran gibi Tanrının bir sembolü veya ibadet eden cemaatin orada bulunması ile kutsallık kazanmaktadır. Tanrının bu mekânlarda manen bulunduğu inanılmaktadır (Ağoğlu, 2009, s. 10 - 11)

Kutsal ibadet yerlerinin kültürlere göre bir düzeni olmakla birlikte, bu mekâna uygun düşecek davranış usulleri bulunmaktadır. Kutsal yerler diğerlerinden farklıdır. Kutsal yerler fiziki olarak diğerlerinden ayrılmıştır. Mekân da bir farklılık olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle kutsal yerlere girmek için bazı kurallara riayet etmek gerekmektedir (Adam, 2006, s. 262-263).

Emile Durkheim'e göre; toplumlarda kutsal ve din dışı alan olmak üzere iki farklı alan bulunur. Kutsal alanın belirleyicisi olan kutsal, insanda sevgiyle saygıyı, korku ile kaygıyı aynı anda barındırır. Durkheim'e göre toplum, kutsalı kendisi oluşturur ve bunu sürekli olarak yapar. Kutsal, toplum tarafından tartışılıp inkâr edilemez (Adam, 2006, s. 246-247).

Kutsal mekânların dış görünüşü diğerlerinden büyük farklılık göstermez. Kutsallık tezahür ettiği mekânın dış görünüşünde bir değişiklik meydana getirmez. Kutsal mekânı fiziksel olarak diğer yerlerden ayrı tutmak için ise etrafı sınırlandırılır ve bu alana girmek bazı ritüelleri gerektirebilir. Yahudilere göre duvar kutsal mekânı çevreleyen bir işarettir. İslam dininde kutsal bir mekân olan Kabe, merkezde kabul edilip 200 km²lik alan Harem olarak adlandırılır. Hz. İbrahim'in koyduğu taşlar da Harem'le kutsal olmayan arasındaki sınırı belirler. Harem'e ihramsız girmek ve bazıları hariç herhangi bir canlıya zarar vermek yasaktır. Hinduizmin hac merkezi olan Benares'te 15 km²lik alan daha kutsal kabul edilir ve burada Benares'e tazimde bulunulur. Japonlar için kutsal bir merkez olan İse'deki Amaterasu'nun mabedinin çevresindeki ormanlık alana da gerekli hazırlıkları yapmadan girilememektedir (Adam, 2006, s. 263 - 264).

Kutsal, tezahür ettiği mekânlara olağanüstülük esrarengizlik kazandırır. Kutsalla irtibata geçen şeyler, sembolik bir anlam kazanır. Kutsal kapalı ve karmaşık bir

görünüm arz eder. Kutsalın tezahür ettiği mekânlara ziyaret, rastgele olmaz; bazı usulve uygulamaların yerine getirilmelidir(Günay vd., 2001, s. 104).

Kutsal mekâna girmeden önce veya ziyaret esnasında çeşitli törenlerin ve temizlenme ayinlerinin yapıldığı görülmektedir. Kutsal alana hazırlıksız girmek, yapılan ibadet ve ayinin iptal edilmesi veya fayda vermeyeceği anlamına gelir. Kutsal mekâna dahil olmak bazı dinlerde su ile beden, elbise, çevre temizliğini ve İslam dinindeki abdest, gusül gibi manevi temizliği de gerektirir. Kutsal mekâna girerken bazı özel kıyafetlerin giyildiği ve çıkarıldığı görülür. Örneğin; İslam dininin kutsal kitabı Kuranı Kerim'in, ona ancak temiz olanların dokunabileceği bir nesne olduğu belirtilmiştir Müslümanlarca kutsal kabul edilen Mescidi Haram'a, inanmayanların yaklaştırılmamaları gerektiği de yine Kuran'da bildirilmiştir. Kutsal mekan düşüncesi şüphesiz bu yerlerin çeşitli ritüellere bağlı kalınarak, ziyaret edilmesi ihtiyacını doğurur(Akıncı, 2008, s. 14-15).

1.3.2. Kutsal Zaman

Durkheim ortaya atıldığı kutsal kavramına ilişkin yapılan tanımlamalar, genel olarak kutsal ile kutsal olmayanın karşılaştırılması olarak ele alınmaktadır. Konuya yaklaşımlarda, kutsal olmayanın sıradanlık, alelâdelik gibi özellikler taşıırken, kutsalın ise sıra dışılık, olağanüstülük gibi özellikler taşıdığı belirtilmektedir(Cengil ve Baran-Tekin, 2016, s. 34).

İnanca sahip olan insan için zaman, din dışı ve kutsal olarak ikiyırı şekilde nitelendirilmektedir. Buna göre kutsal zaman, kutsal olmayan zaman içerisinde belirlenmektedir. Dindar insan tahrip edilmemiş bir zaman istemektedir(Adam, 2006, s. 272 - 273).

Dünyanın yaratılışı dinlerde önemli bir efsane olarak kabul edilir.İlkel insanların kutsal tarihini efsaneler oluşturmaktadır. Efsaneler yeniden yaşatılarak insanlar, Tanrılarına yaklaşmaktadırlar. Dini bayramlar, kutsal bir zamanın yeniden yaşanmasıdır. Kutsal dini bayrama katılanlar, Tanrısal varlıklarayaklaşmaktave bu durum insanların kutsallık arzusunu ve varlık olma isteğini göstermektedir(Eliade,1992, s. 85-86).

Her yıl evrenin yaratılışının tekrarlanmasıyla zaman yeniden dirilmektedir. Böylece kutsal yeniden başlamaktadır. 21 Mart günü kutlanan, nevruz bayramı buna güzel bir örnektir. Dindar insan, bayram esnasında başka bir zamanın içinde yaşadığına

inanmaktadır. Bütün bu olgular ve uygulamalar, dindar insanın zaman karşısındaki tavrını bize açıklaması bakımından önemlidir(Ağoğlu, 2009, s. 14).

1.3.3. Kutsal Şahıs

J. Cox Tanrının kutsalın kendisi olduğunu, varlıkların onunla ilişkileri kadar kutsallık kazandıklarını belirtmiştir. Kutsal insanı üç grupta değerlendirmektedir. Kutsal dünyaya ulaşabilen,bilgisiyle insanları temsil eden kişilere şamanistik rahip tipi,Kutsaldan mesaj alan peygamberi tip ve kutsalın kendisinde tezahür ettiği kutsal şahıs tipidir(Cox, 2004, s. 151).

Şaman rahip, kutsal ve halk arasında bağ kurar.Kutsal ve halk arasındaki bağ toplumun mutluluğunu sağlar.Peygamberi tip, kutsaldan mesaj alarak onu insanlara ulaştırır. Kutsal şahıs, kutsal şeylere karşı dikkatli olmalıdır, temizlenmeden kutsala yaklaşılmamalıdır. Özensiz yaklaşılması durumunda, zarar görülebilir yada fayda görülmeyebilir (Cox, 2004, s. 151).

1.3.4. Kutsal Nesne

Kutsalın tezahür ettiğine ve özel güçler taşıdığına inanılan çeşitli nesnelere farklı kültürlerde kutsal sayılmaktadır ve bu nesnelere dokunmak özel ritüel gerektirmektedir. Kutsal sayılan kişilere ait eşyalara, kutsal emanetlere her toplumda rastlanmaktadır (Ağoğlu, 2009, s. 16).

Evliya kültürünün olduğu, dindarlık şeklinde,kutsal olduğuna inanılan nesnelere temas kurularak,ziyaret edilerek kutsalla ilişki kurulmaktadır. İnsanlarınandıkları kutsala yakınolarak temsil edilen kutsal zamana kendini katmakta ve manevi huzura erişmektedirler. Dünyevi sorunlarındaçözüleceğine inanılmakta, kutsal nesnelere hastalıklara şifadertlere deva olarak görülmektedir(Adam, 2006, s. 278-282).

Kutsal, ya doğrudan kendisikutsal, veya onunla ilişkisinden dolayı kutsaldır. Bu ikinci aşamada kutsallaştırılan varlığın, objenin kutsal olması ya Tanrının işareti doğrultusunda olmaktadır, veya insanın kutsala yaklaşmak için ürettiği bir değer olmaktadır. Tanrının dışındakilere tapınma söz konusu değildir. Onlar kutsalı tecrübe etmek için birer yardımcı unsur durumundadırlar.

İnsanların kutsal saydığı şeyler, çoğunlukla tapınma unsurlarıdır,bunlar Tanrısal güçleri kendinde barındıran veya Tanrıya yaklaştıran şeyler olarak kabul edilmektedir. Tanrının kutsal olarak nitelendirdiği varlıklar ile ilgili pratikler, zamanla amacından

uzaklaşabilmekte ve onların bizzat kendilerinin kutsal hale geldiği görülmektedir. Kendilerine kutsallık atfedilen nesnelere bu nedenle dindar insanın ilgisini çekmektedir. Ziyaret fenomeni de onlarda bulunduğu inanan kutsiyet sebebiyle, kutsalın bir tür tezahürü ve biçimi olarak düşünülmektedir(Oymak, 2002, s. 13-16).

İKİNCİ BÖLÜM

MECİTÖZÜ İLÇE MERKEZİ VE ÇEVRESİNDE DİNİ ZİYARET YERLERİ

2.1.MECİTÖZÜ İLÇESİ

Mecitözü ve çevresinde yaşamın 6000 yıldır devam ettiğini gösteren tarihi kalıntı ve eserler bulunmuştur. Birçok uygarlıkları üzerinde barındırmış olan Mecitözü'nün, tarihi çok eskilere dayanmaktadır.Kuşsaray köyü ve Elvan Çelebi beldesinde yapılan kazılarda bulunan kalıntılar ilçeye yerleşmenin M.Ö. 4000 yıllarında başladığını göstermektedir. Mecitözü toprakları üzerinde, Hititler, Pers İmparatorluğu, Galatlar, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Danişmendliler, Anadolu Selçuklu Devleti, Beylikler ve Osmanlı İmparatorluğu, hüküm sürmüştür(Erhan, 2007, s. 49).

Mecitözü adının kaynağı Danişmendliler zamanında Anadolu Beldeleri kadısı olan AbdülmecidiHerevi 1136 yılında bugünkü Mecitözü'nün bulunduğu yere malikanesini kurdu muştur. Adından dolayı da burası 'Mecidin Özü' olarak anılmaya başlanmıştır. Zamanla Mecidin Özü şimdiki hali olan Mecitözü olmuştur (Zaman ve Belgelerle Mecitözü, 2013, s. 10-11).

Mecitözü, 1874 yılında kaza haline getirilmiş ve buraya kaymakam tayin edilmiştir. XIX yüzyıl sonlarında Sivas vilayetine bağlı Amasya merkez olmak üzere Mecitözü sekiz kazasından birini oluşturuyordu. 1889' da İbtidai mektebi yapılmış ve bu mekteb, 1894' de Rüşdiye mektebine çevrilmiştir. Mecitözü, aynı yıllarda tabur merkezi de olmuştur İlk tabur komutanı olan Binbaşı Karslı Ahmet Şükrü Bey, bir hamam ve kıraathane açtırmıştır. Kaymakam İskilipli İsmail Bey de, 1894' de saat kulesi ve yeni bir hükümet konağı yaptırmıştır.Uzun yıllar Sivas Vilayeti, Amasya Sancağına bağlı olan Mecitözü Kazası 1916 yılında Ankara Vilayetinin Çorum Sancağına bağlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra 1935 nüfus sayımına göre 2 nahiyesi Ortaköy ve Cemilbey ve 215 köyü bulunup, toplam nüfusu 39.145 olarak belirtilmiştir. Ortaköy ve Cemilbey nahiyeleri bazı köylerle birlikte ilçeden ayrılmıştır (Erhan, 2007, s. 49).

Mecitözü kazasında bulunan Türklerin geneli Bayındır ve Kayı aşiretlerindedir. Tatarlar ve Kürtler de bulunmaktadır. Merkezi olan kasaba, önce bir köy halinde idi. Avukatlı-zade el-Hac Ali Ağa, 1728 tarihinden itibaren bu köyde oturarak, büyük bir nüfuz elde etmiştir. Bu zat, burada bir cami, bir hamam, bir mektep ve büyük bir konak yaptırmıştır. Oğlu Mustafa Paşa da, bunların vakıflarını tanzim etmiştir. Mustafa Paşa'nın oğlu da dedesinin yaptırdığı camii yenileyerek genişletmiştir. Kaymakam İskilipli İsmail Kemal Bey, Hacı Süleyman Camii'ni tamir ettirerek, bir minare ilave ettirmiştir (Zaman ve Belgelerle Mecitözü, 2013, s. 10 - 11- 12).

Mecitözü, 7 nahiyesi ve 50.000 kadar nüfusu olan büyük bir kazadır. Fakat, merkezi olan Mecitözü kasabası, 300 kadar hanesi bulunan ufak, yeni bir şehirdir. Kasabanın umumi manzarası oldukça güzeldir. Burası, önceleri Bayındırlı Sülalesi'nin nüfuz ve idaresi altında bulunmakta idi." denilmektedir (Zaman ve Belgelerle Mecitözü, 2013, s.10 -11-12).

Mecitözü, dalgalı düzlüklerin ve küçük tepelerin yer aldığı yüksekliğin fazla olmadığı bir yerdir. Yükseltisi yaklaşık 750 m civarındadır. İlçenin de içerisinde yer aldığı Çorumyöresinde hafif dalgalı arazilerin ve geniş platoların oranı artar, dağlık araziler azalır.

Mecitözü Kuzey Anadolu Tektonik kuşağı üzerinde yer alır. Bualandaki birimler kuzeybatı güneydoğu gerilme hareketi ile oluşmuştur. Bu gerilme şekli ülkemizin birçok yerinde olduğu gibi çeşitli fayların meydana gelmesine yol açmıştır. Bu faylar NE - SW yönlü olup düşey atımlıdır. Bu faylardan biri Elmapınar köyünün kuzeybatısında bulunmaktadır (Erhan, 2007, s. 4).

Türkiye, yıl içinde farklı kökenli hava kütlelerinin etkisindedir. Türkiye iklim bakımından farklılıkları olan ılıman iklim kuşağı ile subtropikal kuşağın Akdeniz makroklima bölgesinin etkisi altındadır. Yurdumuzun çeşitli bölümlerinin iklimi güneşten alınan enerjiye ve atmosfer olaylarına doğrudan bağlıdır. Yıl içinde az çok düzenli tekrarlanmaları ve mevsimlik hava tipleriyle büyük hava durumları iklimin genel karakterlerini meydana getirmektedir. Yeryüzü şekilleri ve diğer fiziki coğrafya faktörlerinin etkileriyle farklı iklim tipleri görülmektedir. Türkiye'nin tümünde olduğu gibi Karadeniz'de Orta kuşaktaki batı rüzgârları kuşağına girer. Yaz ve kış dönemlerinde farklı hava kütlelerinin etkisi altındadır. Bu hava kütleleri bölgede yağış, sıcaklık gibi tüm iklim unsurlarını kontrol altına almaktadır. Çorum İli, Karadeniz Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesinin kesiştiği noktada yer almaktadır. Çorum'da İç

Anadolu'nun karasaliklimi hakimdir, ancak Karadeniz'in yumuşatıcı etkisi de bir dereceye kadar etkili olmaktadır. İlçenin Karadeniz Bölgesi sınırları içerisinde yer almasına karşın iklim itibarıyla daha çok İç Anadolu iklimi özelliklerini yansıtmaktadır. Tahıl tarımının gelişmesine yolaçmıştır (Erhan, 2007, s. 14).

Yeryüzünde sınırları belirli alanlarda veya yerlerde belirli zamanda yaşayan insan sayısı nüfus olarak tanımlanmaktadır. Nüfusun kimi zaman bir ülkenin kalkınmasında engel teşkil ettiği düşünülmüş, kimi zaman ise ülke kalkınmasını teşvik eden bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Nüfus artışı 1950'lerden A.B.D. tarafından nüfus patlaması adıyla dünyaya duyurulmuştur. Nüfus artışının işsizlik, açlık, kıtlık gibi sorunları beraberinde getireceği ve kalkınmayı engelleyeceği görüşü hakim olmuş ülkemizde içine alan nüfus artışını yavaşlatacak çalışmalar başlatılmıştır. 1965 yılına kadar Türkiye nüfus artışını teşvik etmiştir. Bu tarihten itibaren ise bu anlayıştan vazgeçilmiş ve nüfus artışını yavaşlatacak olan tedbirler alınmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar ile ülkemizde ölüm oranları azalmış ve doğum oranları düşmüştür. Ülkemiz genel itibarıyla artan genç ve dinamik bir nüfusa sahiptir (Erhan, 2007, s. 48). Ancak Mecitözü nüfusu ekonomik ve diğer çeşitli sebepler dolayısıyla azalmaktadır.

Mecitözü nüfusu 2018 yılına göre 15.655'tir. Bu nüfusun, 7.840 erkek ve 7.815 kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak ise: %50,08 erkek, %49,92 kadındır (TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2018).

Bir ülkenin ekonomik kaynakları sahip olduğu doğal ve beşeri kaynaklardır. Bunlar arasında en önemlisi insan gücüdür. Tarih boyunca, ekonomi, coğrafya, nüfus ilişkileri insanların hayatlarını kazanmalarını, ticaret akışlarının nedenleri, ekonomik kalkınma ve yaşam standartları üzerinde araştırmalar yapılmıştır.

Mecitözü'nde ekonomik faaliyetler daha çok tarım ve hayvancılık ile ilgilidir. İlçe ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Tarım alanları akarsuların çevresindedir. Buğday, arpa, patates, soğan, şeker pancarı, baklagiller ve elma yetiştirilir. İlçenin ikinci gelir kaynağı hayvancılıktır. Sığır, koyun ve keçi yetiştirilmektedir.

Tarım, üretim şekillerinden en gerekli ve de en yaygın olanıdır. Tarımın yeryüzündeki yaygın faaliyet olması yanında, tarım toprakları da yeryüzünün en önemli kaynaklarıdır. Mecitözü kasabasının ekonomik faaliyetini oluşturan tarım ve hayvancılık geçim tipi tarımın yanında ticari amaçlı tarımsal faaliyetlerde yapılmaktadır. Ticarete konu olan başlıca ürünler buğday, arpa, şeker pancarı ve ayçiçeğidir. Doğal çevre

faktörlerinin etkisiyle en fazla yetiştirilen buğday, arpagibi ürünler çiftçi nüfusunun ihtiyacını karşılar ve en önemli gelir kaynağıdır. Mecitözü'ndeengebeler bulunsadadüzlük alanlar fazladır ve tarımsal faaliyetler bu düzlük alanlarda yapılmaktadır. Tarımsal alet vemaşinelerin kullanımı kolaydır. Geniş parsellerden oluşan tarla alanlarında, buğday, ayçiçeği ve soğan gibi ürünler yan yana görülebilmektedir.Mecitözü'n de yetiştirilen tarım ürünleri, tahıl tarımı, endüstriyel bitkiler tarımı ve bağ bahçe, meyve sebze tarımı olarak üç başlık altında toplanabilir (Erhan, 2007, s. 87).

2.2.MECİTÖZÜ İLÇE MERKEZİNDEKİ DİNİ ZİYARET YERLERİ

2.2.1. Sarı Dede (Arap Dede)

Mecitözü merkez Sarı Dede Mahallesiinde bulunmaktadır. Mahalle adını bu yatırdan almakta ve Sarı Dede Mahallesi olarak bilinmektedir. Arap Dede olarak da adlandırılmaktadır. Ziyaret yeri bakımlı bir mezar yeri görünümündedir. Mezar taşları ayak ve başucunda bulunmaktadır. Üzerinde herhangi bir yapı yer almamaktadır; ancak yakın zamanda mezarın başucuna bir hayırsever tarafından çeşme yaptırılmıştır. (bkz. fotoğraf 3).Teşekkül tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte kaynak kişiler(KK1, KK2) çok eski zamanlardan beri var olduğunu ifade etmektedir. Mübarek bir zat olduğuna yoldan gelen geçen bana dua etsin,Yasin okusun diye yol üstüne yattığına inanılmaktadır. Mahalleli duasını almak amacıyla mezarın bakımını yaptırmıştır.

Kaynak kişiler(KK1, KK2) ziyaretçinin mezhebine göre pratiklerde çeşitlenmenin ve farklılaşmanın olduğunu belirtmektedir. Mezar taşını öpmek, dua okumak bunlardan bazılarıdır. Şifa bulmak, dilek dilemek, adak adamak mezar yerinin başlıca ziyaret amaçları olarak göze çarpmaktadır.“İki İhlas bir Fatiha suresi okuyoruz sonrada dileğimizi diliyoruz”(KK1).

Şifa verdiğiğine vücuttaki sarı yaralara iyi geldiğine inanılan mezar yerinde adak kurbanı da kesilmektedir.“Başka bir şehirden gelen bir öğretmen rahatsızlığı olan kızı için adak adadı, Tokattan gelen bir dede de buraya gelerek dua edip adak adadı.”(KK2) Tarihi eser aramak ve akademik araştırma yapmak, nadir de olsa mezar yerinin ziyaretine neden olan unsurlardır.

2.2.2. Hasan Dede

Mecitözü merkez Sarı Dede Mahallesiinde bulunmaktadır. Teşekkül tarihi hakkında kesin bilgiler yoktur. Mezar yeri görünümünde ve etrafı temizdir. Üzerinde yapı yoktur. Sarı Dede ile aynı mahallede ve yol üzerindedir, aralarında 100 metre kadar mesafe bulunmaktadır. Kaynak kişi(KK2) burada yatan kişinin çok keskin bir zat olduğunu düşünmekte, yanına yaklaşırken dikkatli saygılı olmak ve abdestli olmak gerektiğini belirtmekte, bölgede yaşayan genç bir çocuğun ziyaret yerinin bakımını hayır için yapmakta olduğunu söylemektedir.

Dilek dilemek, mum dikmek ve adak adamak başlıca pratiklerdir. “Önce Allaha dua edilir, sonra burada yatanın hürmetine dilek dilenir. Mum dikilip hayır bırakılır.”(KK2) Her mekânın bir bekçisinin bulunduğuna, Mecitözü merkez Sarı Dede mahallesiinde de bekçisinin Sarı Dede ve Hasan Dede yatırlarının olduğuna inanılmaktadır.

2.2.3. Hasan Basri Hazretleri Yatırı

Mecitözü merkezde Mescit Mahallesiinde, küçük bir avlu içerisindeki odada bulunmaktadır. Üzeri yapıdır. Mezar yeri şeklinde görüntüsü vardır, mezarın üzerinde çeşitli renkte örtüler ve giysiler bulunmaktadır. Kaynak kişilerce (KK3, KK4) çok eski zamanlardan beri var olduğunu söylenmekte ancak teşekkülü hususunda kesin bir tarih verilmemektedir.

Dilek dilemek, şifa aramak, adak adamak, mum yakmak, dua etmek ve Kuran okumak ziyaret amaçları olarak sıralanabilir. Mezar taşını öpmek, dilek için tespih çekmek, Cuma geceleri mum yakmak, adak kurbanı kesmek, Kuran okumak, mezar yerini tavaf etmek, hastaların elbisesini bırakmak başlıca pratiklerdir. “Niyetine tespih çekilir, eğer dilek kabul olacaksa tespih çift gelir. Her türlü dilek dilenebilir. Çocuğu olmayan kadınlar tarafından mezar yerinin etrafında, dönülerek dua edilir ve çocuk istenir. Hasta olanların elbiseleri bırakılıp dua edilerek şifa dilenmektedir. Bırakılan elbiseler içerde mezar yerini üzerinde bulunmaktadır” (KK3).

Dedenin mazlum olduğuna dilek dileyenlerin sözünü tuttuğuna çevrede oturan insanları rahatsız etmediğine, insanların rüyalarına girdiğine inanılmaktadır. “Akşam yattığımda dede rüyama girdi. Girelikte (kiler) sıkışan bir kedi olduğunu söyledi.

Uyanıp gireliğin (kilerin) kapısını açtım ve gerçektende girelikte bir kedi olduğunu gördüm. Onu oradan kurtardım.” (KK3)

“Rüyamda gördüğümde yüzü nurlu idi ve takkeli idi, üzerinde hoca cüppesi vardı ve genç biriydi. Bağdaş kurmuş oturuyordu. Bana kalk temizlik yap, ağlama dedi. Bende bütün oraları dışarıya kadar temizledim. Temizliği çok seviyor”(KK5).

“Bizim çocuklar küçükken çatısının üstüne eski bir somya koymuştu. Rüyama girip“üzerime bir şey koymayın” dedi. Bende uyanıp hemen o somyayı aldurdım. Buna kurban olayım. Bu sözümüzü tutuyor”(KK5).

2.2.4. Arap Oğullarından Armut Dede

Mecitözü merkezde bulunmaktadır. Teşekkül tarihi ve kim olduğu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Çok uzun zamandan beri var olduğuna inanılmaktadır. Armut Dede bir evin bahçesinin kenarında bulunmaktadır. Mezar görünümündedir ve üzeri yapılı değildir. Yol tarafından 2 metre kadar yüksekte kalmakta ve alt bölümünde mum yakılması için ayrı bir bölüm bulunmaktadır. (bkz. fotoğraf 6) Kaynak kişi(KK6) ziyaretçinin inancına ve isteğine göre dua ettiğini belirtmektedir. Dilek dilemek, dua etmek ve mum yakmak uygulanan pratiklerdir. Ayrıca kaynak kişi(KK6) ziyaret yerinde adak kurbanı kesilmediğini belirtmiştir.

2.2.5. Çamlıca Dede

Mecitözü merkezde bulunana mezarlıkta yer almaktadır. Mezar görünümündedir ve üstü yapılı değildir. 1986 yılında bir kişinin hayır amaçlı olarak mezarı yaptırdığı belirtilmektedir. Mezardaki şahsın kim olduğu ve ne zamandan beridir burada bulunduğu hakkında net bilgiler bulunmamaktadır. Yatırı ziyarete gelen insanlar tarafından, adakta bulunmakta ve adak kurbanı kesilmektedir her türlü dileği olan şifa arayanlar burayı ziyaret etmektedirler.

2.2.6. Aşık Dede

Mecitözü merkeze 6 km uzaklıktaki Hıdırlık Mahallesiinde bulunmaktadır. Hıdırlık Mahallesi aslında bir köy olmasına rağmen idari bakımdan Mecitözü merkeze bağlı bir mahalleye çevrilmiş durumdadır. Köyün girişinde yer alan yatırım üstü yapıdır. Yatırım etrafında diğer mezar yerleri ve bir çeşme bulunmaktadır. Mezarın

üzeri örtülüdür. Etrafı küçük metal direklerle ve ince zincir ile çevrilmiştir. Kaynak kişilerce (KK7, KK8) çok eskiden beri burada bulunduğu söylenmekte ancak teşekkül tarihi hakkında net bilgi verilememektedir. Yatan kişinin kimliği de bilinmemektedir. Kaynak kişilerin ifade ettiğine göre (KK7, KK8) bir köy sakini türbenin bulunduğu yerde bir ışık görmüş, bunun üzerine türbe inşa edilmiştir.

Adak adamak, kurban kesmek, şifa bulmak mezar yerinin ziyaret nedenleridir. Şifa bulmak amacıyla yapılan uygulama şu şekildedir: “Orada bulunan herhangi bir ağaç yada alıç ağacından üç adet dal kırılıyor, arka tarafa doğru atılıyor, daha sonra arkaya bakmadan eve kadar gidilmesi gerekiyor. Bu uygulama yapıldığında onbeş gün içinde insan şifa buluyor” (KK8).

Kaynak kişinin aktardığına göre yatıra saygısızlık yapan, çevredeki ağaçlara zarar veren insanlar olumsuz durumlarla karşılaşmaktadır. “Yatırın bulunduğu yerdeki tarla sahibi oradaki dalları kesmiş, daha sonra mahsul alamamış, kendisi ve iki göbek yakınlarının genç yaşta ölmüş” (KK7).

2.2.7. Şıhlar Dede

Mecitözü merkeze 7 km uzaklıkta bulunan Şıhlar Köyü de Hıdırlık Köyü gibi mahalle statüsündedir. Mahallenin girişinde bulunan Şıhlar Dede türbesinin çok eski dönemlerden beri burada olduğu kaynak kişilerce (KK9, KK10) ifade edilmektedir. Şıhlar Dede ve Âşık Dede'nin kardeş olduklarına inanılmaktadır. Yatırın etrafı ve üzeri yapılıdır. İçeride ikisi çocuk mezarı şeklinde dört adet mezar yeri bulunmaktadır. Üzerlerinde yeşil örtü ve desenli başörtüleri vardır.

Türbenin yan tarafında yemekhanesi ve yemek pişirme yerleri bulunmaktadır. Adak kurbanı kesimi yapılmakta, Ramazan bayramının ikinci günü burada yemek verilmekte, dua edilmekte ve şenlik düzenlenmektedir. Konuşamayan küçük Çocukların burada şifa bulacağına inanılmaktadır. Çocuğun ağzı kapının kilidine sürüldüğünde şifa görmesi umulmaktadır (bkz. fotoğraf9).

2.3.MECİTÖZÜ İLÇE MERKEZİNE BAĞLI KÖY VE YERLEŞİM YERLERİNDEKİ DİNİ ZİYARET YERLERİ

2.3.1. Düldül İzi Türbesi

Mecitözü merkeze 18 km uzaklıktaki Sorkoğlan Köyü'nün girişinin sol tarafında aynı isimle anılan bir tepede bulunmaktadır. Mezar yerinin üzeri ve etrafı yapılıdır. Dış tarafta bulunan bir taşta at ayak izine benzeyen şekil vardır. Türbe adını buradan almaktadır. Mezarın üzeri yeşil örtü ile örtülmüştür. Burada yatan kişi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Köyün kuruluşundan önce var olduğu söylenmektedir. Mezar yerinin hemen yan tarafına yemekhane eklenmiştir. Kaynak kişinin(KK11) belirttiğine göre ziyaretçiler şükür, dilek, korunma ve dua amacı ile türbeye gelmektedir. Adakları olanlar hayır işi olanlar, ev yaptıran, tarla alanlar ve çocuğunu askere gönderenler vatanına hizmet etsin zararsız ziyansız dönsün diye, dua ederler.

2.3.2. Saret Dede Türbesi

Mecitözü merkeze 18 km uzaklıktaki Sorkoğlan Köyü'nün ortasında, özel bir arazide bulunmaktadır. Türbenin özel arazide olması nedeni ile ziyaretçisi azdır. Daha çok köy halkı tarafından ziyaret edilmektedir. Kaynak kişi(KK12) mezarın tarihi ve yatan kişi hakkında net bilgiler verememektedir. Türbe adak adamak, dilek dilemek ve Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla ziyaret edilmektedir.

2.3.3. Şifa Ocağı (Yılcık Hastalığı)

Şifa ocağı, Sorkoğlan Köyü'nün ortasında bulunan yolun sol tarafında yer alan tek katlı bir evdir. Kaynak kişinin(KK13) söylediğine göre ocağın ilk hali korunmamış, bulunduğu yerde yeniden inşa edilmiştir. Yaklaşık 80-90 yıllık olduğu düşünülmektedir. Ocakta yaşayan Şahin ailesinden olan fertlerin şifacılık vasfı taşıdığı düşünülmektedir. Ocakta, deride meydana gelen iltihaplı bir hastalık olan yılcık hastalığı ile diz ağrısı gibi ağrıların tedavi edildiği belirtilmektedir. "Şifa için niyet önemlidir. Kişinin kalbini bozması durumunda hastalığı artar. Ağrıyan yerler ovulup Fatih ve İhlas sureleri okunarak ve tükürülerek tedavi edilir"(KK13).

Kaynak kişi (KK12) köyün ortasında yer alan ocağın duvarında daha önce çördük (bir çeşit küçük meyveli armut) ağacı bulunduğunu, zamanla kurduğunu ancak

kökünün bulunduğunu ve kendisinin bu kutsal yerin kaybolmaması için oraya asma diktiğini belirtmiştir. Ayrıca bu ağacın bulunduğu yere daha önce insanların adak kurbanı kesmek için geldiğini, dilekler dilendiğini ve çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edildiğini de ifade etmiştir.

2.3.4. Şeyh Şıplı Türbesi

Mecitözü'ne 11 km uzaklıkta bulunan Fakıahmet Köyü yakınlarında bulunmaktadır. Fakıahmet Köyü 1800'lü yılların sonunda Kafkasya'dan gelen Çerkesler tarafından kurulmuştur. Şeyh Şıplının mezar yeri defineciler tarafından tahrip edilmiş durumdadır ve ziyaret oldukça azalmıştır. Burada yatan kişinin Elvan Çelebinin yakını olduğuna inanılmaktadır. Çeşitli dilekleri olanlar burayı ziyaret etmektedir. Burası daha çok yağmur duası için ziyaret edilmektedir. Zaten "şıple"Çerkes dilinde şimşek anlamına gelmektedir. Burada yatan kişinin yağmur yağmasına vesile olacağına inanılmaktadır (KK14).

2.3.5. Kırklar Dağı Yatırları

Mecitözü'ne yaklaşık 15 km uzaklıktaki Kırklar Dağı'nın yaklaşık 1700 metre yüksekliği bulunmaktadır. Kırklar yatırları, dağın zirvesinde bulunan iki mezardan oluşmaktadır. Yine dağın zirvesine yakın bir noktada çevre köylüler tarafından yapılan yemekhane şeklinde tesis ile birde çeşme bulunmaktadır (bkz. fotoğraf 14-15). Mezar yerlerinde yatan kişiler hakkında kesin bilgiler bulunmamaktadır. Mezar yerlerinin sahte olduğuna inanan civar köylülerde bulunmaktadır. Mezarların sonradan yapıldığını ve kayalık alana yapıldığı için sahte olduğunu söylemektedirler (KK15, KK16).

Bu mekânda, Haziran ayının ortalarında civar köylerin katılımı ile şenlik düzenlenmekte, adak kurbanları kesilmekte dualar edilmektedir.

2.3.6. Erenler Dede

Mecitözü'ne 18 km uzaklıkta bulunan Kargı Köyü'nün girişinde bulunmaktadır. Bu mekanın içerisinde bir kaç adet mezar yeri vardır. Kaynak kişiler çok eskiden beri var olduğu söylemekte, yaklaşık 500yıllık olduğunu ifade etmektedirler(KK17, KK18). Mezarın etrafı örülmüş, çatı yapılmış ve genişçe bir oda şeklinde inşa edilerek döşenmiştir. Girişinde mum yakmak için kullanılan bir metal kutu bulunmaktadır.

Mezarın üzeri örtüler ile örtülmüştür ve duvarlarında Alevi inancıyla ilgili resim ve yazılar bulunmaktadır.

Erenler Dedenin bulunduğu yerde, adak kurbanı kesilmekte ve mum yakılmaktadır. Kaynak kişilerden(KK17,KK18) elde edilen bilgilere göre yürüyemeyen çocuklar için buradaki ağaçlardan değnek şeklinde ağaç parçaları götürülmektedir. Çocuk iyileşince değnek tekrar geri getirilir, aksi halde kişinin başına kötü bir şey geleceğine inanılmaktadır. Bununla birlikte mezar yerinde götürülen odunların kendi kendine yandığına da inanılmaktadır. Bu inanış hem Alevi hem de Sünni vatandaşlarda ortak inanış olarak bulunmaktadır.

Kaynak kişilerin ifade ettiğine göre (KK19,KK20) gece o bölgede tarlasını sulamaya gelen bir köy sakini iki adet asker görmüş jandarmanın geldiğini zannetmiştir. Evliya mezarının üstüne gelince askerlerin kaybolduğunu görmüştür. Buradan kalem kadar bir dal dahi götürülse insanın başına bela geleceğine inanılmaktadır.

Mezar yerlerinin boş olduğuna inanan bir köy sakini de bulunmaktadır. Mezarların sonradan yapıldığını şimdi adak kurbanlarının kesildiği yerde başka bir evliyanın var olduğunu, babasının kendisine söylediğini belirtmiştir (KK20).

Kaynak kişinin(KK19) verdiği bilgiye göre biri oradan geçerken mezarın olduğu yerde kor ateş görmüş, bu ateş odun ateşi gibi değilde altın sarısı şeklinde imiş. Ateş fışkırma şeklinde yanıyormuş. Bir kaç dua okuyup oradan uzaklaşmış, sabah baktığında ise hiç bir şey görememiş.

Kaynak kişinin (KK17) burası ile ilgili anlattığı başka bir menkıbeye göre, Erenler Dedenin mezarının bulunduğu yerde defneciler altın bulmuş ancak kazıldıkça altın aşağıya doğru inmiş, defneciler altını alamamış. Dede, altını aşağı aşağı çekmiş. Defneciler sıkıntı ve yorgunluk hissetmişler. Kan, ter içinde kalmışlar. Defneyi almaya çalışanlar kaza geçirip evleri ocakları dağılmış.

Bir başka kaynak kişinin(KK17) anlatımına göre ise, buraya gelen hamile kadınların çocuklarına yatır bir işaret bırakmakta, ciltte bir leke şeklinde olan bu iz ölene kadar insanın üzerinde kalmaktadır. Hamile kadınlar bu yüzden buraya gelmemeye çalışmaktadır.

Buraya çocuğu yürüyemeyenler, dileği olanlar gelmektedir. Erenlere yürüyemeyen çocuk götürüldüğü zaman yürüdüğüne inanılmaktadır(KK19).

2.3.7. Balım Dede

Mecitözü 18 km uzaklıkta bulunan Kargı Köyü'nün doğu yönünde, köyün dışında bulunmaktadır. Çok eski bir yadır olduğu ifade edilmiştir. Tarihi bilinmemektedir. Bir mezar yeri şeklindedir. Zamanla bozulan mezar yerini köy sakinlerinden biri düzeltmiştir.

Balım Dede'nin ağacı kimseye vermediğine inanılmaktadır. Buradan alınan ağaç, kullanılırsa kişinin başına çeşitli musibetler gelmektedir. Anlatılanlara göre Kel Ömer isminde ki bir vatandaş burada bulunan ulu ağacı kesip yakmak için kullanmış. Daha sonra ailesi ve kendisinin başına musibetler gelmiş. Ailesi dağılmış, tarumar olmuştur (KK18).

Buraya hasta insanlar şifa bulmak, çok yaramaz uslu olmayan çocukların sakinleşmesini sağlamak ve yavrusu olmayan hayvanların yavru olması için gelmektedir. Ayrıca adak kurbanı kesilmekte ve dilek dilenmektedir. Geç yürüyen çocuklar için mezarın yanında bulunan yuvarlak taşın altına para bırakılıp yine burada bulunan ağaçtan değnek alınır ve değnek çocuğun yürümesi için kullanılır. Çocuk yürümeye başlayınca değnek tekrar yerine bırakılır (KK20).

2.3.8. Zenun Dede Türbesi

Mecitözü'ne yaklaşık 17 km uzaklıkta bulunan Söğütyolu, (Zenun, Danun) Köyü'nün Mecitözü tarafından girişinde bulunmaktadır. Etrafı ve çatısı yapı taş bina şeklindedir. Mezarın tarihi hakkında net bilgiler bulunmamaktadır. 150-200 yıllık bir mezar yeri olabileceği söylenmektedir.

Kaynak kişiden(KK21) aldığımız bilgilere göre Mısırlı Zenun Dede alim bir insandır. Devrindeki Firavun ile arası açılmıştır. Firavunun zulmünden kurtulmak için ailesi ile birlikte kaçmış, yolda ailesini bırakmak zorunda kalmış, sonra tekrar dönüp ailesini almış ve bu köye gelerek yerleşmiştir. Hanımı Tülice'nin de mezarı karşı tepede bulunmaktadır. Kendisi de vefat edince buraya defnedildiğine inanılmaktadır. Kardeşi veya bir yakını olduğuna inanılan Ömerler Dede'nin de civardaki mezarlıkta yattığına inanılmaktadır. Cuma akşamları birbirlerini ziyaret gittiklerine inanılmaktadır.

Bir başka kaynak kişinin(KK22) aktardığı Zenun Dede ile ilgili bir anlatı da şu şekildedir: "Köydeki inekler çok sağıldığı için buzağlarına yani yavrularına süt kalmıyormuş ve buzağılar aç kalıyormuş. İnekler yavrularına süt üretebilmek için çok

fazla otlamaya başlamışlar, Zenun Dede bu durumu fark edip hayvanlarla konuşmuş ve durumu öğrenmiş. Buzağının hakkının alınmaması gerektiğini köylülere söylemiş, bu hakkın alınmasının günah olduğunu anlatmış. Kaynak kişi kimsenin hakkının yenmemesi gerektiğini bize sohbetimizde söyleyerek bu hikâyeyi anlatmıştır”(KK22).

Çocuğu olmayanlar, çeşitli dilekleri olanlar tarafından adak kurbanı kesmek için ziyaret edilmektedir. Köy sakinleri ziyaretçi sayısının eskiye oranla azalmış durumda olduğunu gözlemlediklerini belirtmiştir. Her mezhepten ziyarete gelenlerin olduğu söylenmektedir. Türbede yapılan özel bir ritüel bulunmamakta ancak saygı ile yaklaşılması gerektiğine inanılmaktadır. Adak sahibi kesilen etten yemez, yalnızca diğer insanlara ikram eder.

Mezarın önünde bulunan ancak şimdi kurumuş olan şimşir ağacının ve ağacın bulunduğu toprağının, yüzünde yara olanlara, demra denilen cilt hastalığı olanlara, elinde siğil olanlara, göz kapağında halk arasında itdirseğidenilen cilt hastalığı olanlarıyı geldiğine inanılmaktadır. Hasta olan bölgeye ağacın ve toprağın sürülmesi ve dua edilmesi yoluyla hastanın şifa bulacağına inanılmaktadır.

2.3.9. Ömerler Dede

Söğütyolu Köyü'nde Ömerler Dede'nin yattığına inanılan mezar yeri de köyün kuzey tarafında bulunan ikinci mezarlıktadır. Etrafı yapılı değildir, eski bir mezar yeri görüntüsü vardır. Zenun Dede'nin kardeşi ya da bir yakını olduğuna inanılmaktadır. Eski taşların üzerinde oturma izi, el izi, ayak izine benzer izler bulunmaktadır. Bu izlerin Zenun Dede'ye ait olduğuna, iki dedenin cuma akşamları birbirlerini ziyarete gittiklerine inanılmaktadır.

Kaynak kişinin(KK23) belirttiğine göre, bir cuma akşamı ışık huzmesinin mezarlığa doğru indiği ve mezarlıkta kaybolduğunu görenler vardır. Kaynak kişi bu ışığı kendisininde gördüğünü söylemiştir.

Görüşülen kaynak kişilerden (KK24) kuldan bir şey istenmeyeceğini, orada yatanların da kendileri gibi insan olduğunu, onların hürmetine Allaha dua edildiğini, istekte bulunulduğuna inandığını belirtmiştir.

2.3.10. Tülice Hanım

Zenun Dede'nin eşi olduğuna inanılmaktadır. Mezar yeri görüntüsü vardır. Bazen cuma akşamları Zenun Dede'nin buraya ziyarete geldiğine, Tülice Hanım'ında

ziyarete gittiğine inanılmaktadır. Ne zamandan beri var olduğuna dair net bilgiler bulunmamaktadır (KK22). Yatırların bulunduğu mezarların çevresinde bulunan ağaçların, başka biryere götürüldüğünde yanarak yok olduğuna inanılmaktadır. Kaynak kişinin(KK22) söylediğine göre kuruyan şimşir ağacı kesilip camiye getirildiğinde ağaç kendi kendine yanmış ve sabah bakıldığında geriye birşey kalmamıştır. Eskiden ziyarete gelenlerin mezarların yanındaki taşların arasına dileklerinin kabul olması için para bıraktığı, Bırakılan paraları da çocuklar ve çobanların aldığı anlatılmaktadır.

2.3.11. Şifalı Su (Sarılık Suyu)

Mecitözü Söğütyolu Köyü'nde bulunan Zenun Dede türbesinin 800-1000 metre kadar aşağısında suyunun şifalı olduğuna inanılan bir çeşme ve küçük su havuzu şeklinde bir yer bulunmaktadır. Kaynak kişiler (KK21, KK22, KK23) buranın suyu içildiğinde ve suyuyla yıkanıldığında şifa görüldüğüne inanıldığını ifade etmişlerdir. Suyun, sarılık hastalığına ve gözünde ağrı olanlara iyi geldiği düşünülmektedir. Suyu, Mecitözü ve çevre köylerden sipariş edenler bulunmakta, Samsun ve Amasya gibi çevre illerden su almak için gelenler olduğu söylenmektedir(KK25).

2.3.12. Ağca Dede (Köprübaşı Köyü)

Mecitözü ilçesine 4 km mesafede bulunan Köprübaşı Köyü'nde bulunmaktadır. Çok eski zamanlardan beri var olduğu düşünülmektedir. Yatan kişinin eski zamanlardaki savaşlardan şehit olmuş bir asker olduğuna inanılmaktadır(KK26). Köyün ortasında bulunan bir evin bahçesinde yer almaktadır. Evin sahibi mezarın etrafını yaptırmıştır.

Hamile kadınlar yanından geçerse ve kendi vücudunda bir yere dokunursa yatırın, çocuğun derisinde bir nişan, bir iz bıraktığına inanılmaktadır. Halk arasında buna 'dede gülü' denilmektedir. Ölene kadar bu iz vücutta kalmaktadır. Boynunda gül olduğunu söyleyen kaynak kişi(KK29)unun bu yatırdan kaynaklandığına inanılmaktadır.

Kaynak kişilerden(KK28, KK29) alınan bilgilere göre, ineklerin yavrusunu yani buzağını emzirmek için almaması durumunda bu yatırın bulunduğu yerdeki toprağın ineğin göğsüne sürülmesi ile yavrusunu emzireceğine inanılmaktadır. Kaynak kişilerin (KK28, KK29) ifade ettiğine göre Elvan Çelebi, içinden ırmak geçen verimli bir köy olduğu için ilk önce Köprübaşı köyüne (halk arasındaki adıyla Horgu Köyüne) yerleşmek istemiş ama çok iyi karşılanmadığı, misafir edilmediği için daha sonra

şimdiki Elvan Çelebi köyünün bulunduğu yere taşınmıştır. Bu olaydan sonra Elvan Çelebi'nin bu köy halkına “çiğdeminiz bitmesin, yiğidiniz yetmesin” dediği söylenmektedir. Bu nedenle köyün topraklarında sarıçiğdemin yetişmediğine ve insanların çok uzun yaşamadığının inanılmaktadır. Benzer bir göç anlatımı Çerkes köyü olan Vakıflar köyünde de dile getirilmektedir. Elvan Çelebi'nin yerleşmek için Vakıflar köyüne geldiği daha sonra bugün türbesinin bulunduğu yere göç edip yerleştiği ifade edilmektedir(Bektaş, 2006, s. 30).

Kaynak Kişi tarafından mezar yerinin zamanla ziyaretçisinin azaldığı, eskiden özellikle Ramazan ayında mum yakıp dilek dilendiği, ancak adak kurbanı kesilmediği belirtilmiştir(KK27).

2.3.13. İsimsiz Yatır

Mecitözü ilçesine 4 km mesafede bulunan Köprübaşı Köyü'nde bulunmaktadır. Burada yatan kişinin kim olduğu ve ne zamandan beri burada bulunduğu hakkında net bilgi bulunmamaktadır. Bir evin bahçesinde yer alan yatırın asker olduğuna ve şehit düştüğüne inanılmaktadır. Ağca Dede'nin bir kardeşi veya yakını olduğu söylenmektedir. Özel bir mülk içerisinde olduğu için fazla ziyaretçisi olmamaktadır.Kaynak kişi (KK30) yatırın çevresinin temiz olması gerektiğine inanmakta ve temiz tutmaya çalışılmaktadır. Ziyarete giden kişininde temiz olması gerektiğini belirtmişlerdir.

2.3.14. Topçam Dede Türbesi (Emir Mehmet)

Mecitözü'ne 17 km uzaklıkta bulunan Dağsaray Köyü'nde yer almaktadır. Kaynak kişiler(KK31, KK32, KK33) türbenin eski dönemlerden beri burada bulunduğunu belirtmektedirler, ancak teşekkül tarihi hakkında net bilgiler verememişlerdir. Emir Mehmet'in asıl mesleğinin değirmenci olduğu ve ekmeği pişirdiği söylenmektedir. Rivayete göre eski zamanlarda oradan geçen askeri bir birliğin komutanı Emir Mehmet'e ekmeği pişirmesini söyler. Pişirilen ekmeğin az olduğunu gören komutan Emir Mehmet'e kızar ve daha çok ekmeği pişirmesini söyler. Emir Mehmet siz yiyin yetmez ise ben yeniden pişiririm der. Ekmeği yiyen askerler pişirilen ekmeğin yarısıyla doyarlar. Bu kerameti gören komutan onunda yanlarında gelmesini ister. Çok işlerine yarayacağını söyler. Ancak bir süre sonra Emir Mehmet ortadan kaybolur. Emir Mehmet'i askerlerine soran komutan askerlerden “şu top çamların yanında idi ama

kayboldu” cevabını alır. Topçam Dede isminin buradan geldiği söylenmektedir.

Türbeye saygı ile yaklaşmak ve temiz tutmak gerekmektedir. Türbenin bulunduğu yerden bir odun çöpü dahi getirilmesinin yanlış olacağı, uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır.Çocuğu olmayanlar, her türlü dileği olanlar gelmekte, adak kurbanı kesilmektedir. Adağın kanının, burada türbenin olduğu yerde akıtmak gerektiğine inanılmaktadır. “Etini istediğin yerde yiyebilirsin ama kanın mutlaka burada akması gerekir”(KK32).

Kaynak kişilerin(KK31, KK32, KK33) ifade ettiğine göre, eski bir tarihte Alaca'nın bir köyüne buradan götürülen odunlar kendi kendine yanmış ve yakında bulunan okuluda yakmıştır. Yine eski tarihlerde mezar yeri ağaçlar ile yapıldığında ağaçlar yer değiştirmiş, dereye doğru savrulmuştur. Kendi yerinin ağacı ile mezar yerinin yapılmasını dahi istemediğine inanılmakta ancak bunun nedeni bilinmemektedir. Başka bir anlatıya göre, buradan ağaç keserek götüren bir kişi rahatsızlanmış ve ağaçları geri getirmek zorunda kalmıştır.

Kaynak kişilerden Mecitözü'nde görüşülen (KK32) bu nazargâhın (türbe) Allah rızası için ziyaret edildiğini ifade ederek“secde Allah'ındır, dilek Allah'ındır, kıldan dilek olmaz her şey Allah'tan” demiştir. İnsanlar, Almanya'dan, İstanbul'dan, İzmir'den buraya adak kurbanı kesmek için gelmektedir. Muhtemelen buralar köyün göç verdiği insanların bulunduğu yerleşim yerleri olmalıdır.

2.3.15. İki Oluk Yatırı

Mecitözü'ne 7 km mesafedeki Elmapınar (Çağna) Köyü'nde bulunmaktadır. İki oluk denen mevkide bir çeşme ve iğde ağcı vardır. Oldukça büyük olan bu iğde ağcının dibinde mezar yeri mevcuttur. Burada yatan kişi hakkında ve ne zamandan beri burada bulunduğu bilinmemektedir. Kaynak kişiler(KK34, KK35, KK36, KK37, KK38) göz ağrıları için buraya şifa umularak geldiğini belirtmişlerdir. Uygulama olarak, iğde ağcının dalı kırılmakta ve ağacın altındaki toprak göze sürülmektedir. Orada bulunan ve şifalı olduğuna inanılan çeşmeden su ile el ve yüz yıkanmaktadır. Küçük çocukların bütün vücududa yıkanabilmektedir. İsteyenler buradan aldıkları suyu evlerine götürerek yıkanmakta ve böylece şifaya kavuşacaklarına inanmaktadırlar.

Yağmur duası için iki oluk mevkiine gelinmektedir. İki oluk mevkiinde son birkaç yıldır ramazan bayramından birkaç gün sonra şenlik düzenlenmektedir. Sanatçılar çağrılmakta, oyunlar oynanmakta, yemekler yenilmekte dualar edilmektedir. Bu

şenliklerde ayrıca köy ağası seçilmektedir.Kaynak kişilerin(KK37, KK38) anlattığına göre eskiden iki oluk mevkiinde büyük bir sel felaketi olur. Sel iki oluktaki yataırın taşına dahi zarar vermezikiye ayrılan sel suyu yan taraflardan akıp gider.

Ayrıca bu köyde yaşayan Kılıçarslan sülalesinin eskiden daha yoğun olmakla birlikte göz rahatsızlıklarından, kızarma ve iltihap için şifacı olduklarına inanılmaktadır. Bu soydan gelen kadınlar yada erkekler şifacı olabilmektedir. Hasta olan kişiyi şifacının tükürerek ve dua ederek iyileştireceğine inanılmaktadır.

2.3.16. Vaziyet Dede

Mecitözü ilçesine 7 km uzaklıkta bulunan (Çağna) Elmapınar Köyü'nde bulunmaktadır. Eski dönemlerden beri yataırın burada bulunduğu söylenmekte, tarihi hakkında net bilgiler bulunmamaktadır. Mezar yerinin etrafı çevrili bahçe şeklinde yapılmıştır. Ancak üzeri yapılı değildir. Yatan kişinin Elvan Çelebi'nin kardeşlerinden biri olduğuna inanlarda bulunmaktadır.

Kaynak kişiler(KK35, KK36) burada bulunan ağaçlardan almanın uğursuzluk getireceği ve yataırın kendisini koruduğuna, ağacını vermediğine inanmaktadır. Her türlü dileği olanlar buraya gelerek dua etmektedir. Özellikle askere giden gençler askere gitmeden önce buraya gelerek mezarın bulunduğu yerden üç adet taş alarak hayırlısı ile kazasız belasız askere gidip gelmek için dua edip adak adayarak askere gitmektedirler. Askerden sonra alınan üçtaş yerine bırakılır adak kurbanı kesilerek yemek ziyafeti verilir.

2.3.17. Haydar Sultan Türbesi

Mecitözü'ne 12 km uzaklıkta olan Haydar Sultan Türbesi'nin 200-250 yıllık olduğu ifade edilmektedir. Kaynak kişinin (KK39) ifade ettiğine göre dedelerinin dedesi Horasanlı Ahmet Yesevi'nin oğludur. Rumlarla savaştıktan sonra esir düşen Haydar Sultan, yedi yıl hapis yatmış daha sonra bu köye Köseyüp'e yerleşmiştir. Türbe içerisinde Haydar sultan ve yakınlarının mezar yerleri bulunmaktadır.

Hertürlü rahatsızlığı olanlar bu türbeyi ziyaret etmektedir. Çocuğu olmayanlar, akli dengesi olmayanlar buradan şifa bulur. Çocuğu olmayan kadın yataırın etrafını üç defa dolanır. Kız çocuğu olanlar "Sultan" erkek çocuğu olanlar "Haydar" adını takmak zorundadır. Kaynak kişinin (KK39) ifade ettiğine göre Türkiye'de adı Sultan ve Haydar olan kişilerin çoğunun adı bu türbeden dolayıdır. Haydar Erdem'in (KK39) anlattığına

göre buradaki su kuyusu kiblede doğar, batıdan batar, üzerinden yeşil duman tüter. Ya Allah ya Muhammet ya Ali deyip nefes aldığı zaman insan bayılır, kendinden geçer ve akli sıkıntısı olan buradan şifa bulur, tedavi olur. Kaynak Kişi “bizim evimizde Haydar sultanın pabucu vardır, ağzı dönen konuşamayan, yemek yiyemeyen kişinin ağzına bu pabucu sürdüğümüz zaman evine döndüğünde konuşmaya başlar, yemek yer şifa bulur” sözleri ile bu bölgede uygulanan başka bir inanışta bahsetmiştir.

Kaynak kişinin türbe ile ilgili inanışa getirdiği açıklama şu şekildedir: “Çok insanlar türbelere inanmaz, Allah âlemleri yaratmıştır. Bizi yaratan Allah aracı olarak neden peygamber gönderdi. Bir hükümetin bakanlarının olması gibi erler evliyalara bakanlık görevi yapar. İnsanlar buradan doğru yolu öğrenmiştir. Peygamberin Ehli Beytidir bu işi yapan. Şura suresi ayet 23 te yüce Allah, inanıp yararlı işler işleyen kullarını bununla müjdelere. De ki: ‘Ben sizden buna karşı yakınlarla sevgiden (veya Allah'a yaklaşımdan) başka bir ücret istemem.’ Kim güzel bir iş işlerse onun güzelliğini arttırırız. Doğrusu Allah bağışlayandır, şükürün karşılığını verendir. Burada Allah akrabalığın önemini belirtmektedir. Halifelik ehlibeyte girmez muharrem orucunu tutuyoruz. Herşey inançtır. İnanıcı olmayana diyeceğimiz yok ateistmi ne dersiniz artık”(KK39).

2.3.18. Ağca Dede (Sarıhasan Köyü)

Mecitözü ilçesine 9 km uzaklıktaki Sarıhasan Köyü’nde bulunmaktadır. Köyün su deposunun bulunduğu kuzeydeki bir tepededir. Teşekkül tarihi hakkında net bilgiler bulunmamaktadır. 300-500 yıllık olabileceği söylenmektedir. Kaynak kişilerin(KK40, KK41) aktardığına göre yatırın kendisini koruduğuna, çöpünü dahi dışarı vermediğine inanılmaktadır. Ağacını kimse alamaz. Ağca Dede sabaha kadar uyutmaz, rüyasına girerek korkutur huzursuz eder. Kendi yanında ağacını kullanabilir, ateş yakabilirsin. Hamile kadınların çocuğuna nişan iz bırakır. Hatta bu yatırın yanından geçtiği için altıparmaklı doğan çocukların olduğu söylenmektedir. Bu yüzden hamile kadınların o mezar bölgesine gitmeleri sakıncalı görülmektedir. Yağmur duası için de bölgeye köy halkı gelmekte ve dua etmektedir.

2.3.19. Mehmet Dede

Mecitözü’ne 9 km uzaklıktaki Sarıhasan Köyü’nün Aşağıpınar denen mevkiindeki mezarlıkta bulunmaktadır. Çocuğu olmayanlar ve özellikle erkek çocuk isteyenler

tarafından ziyaret edilmektedir. Doğan çocuğun adının Mehmet olması gerektiğine inanılmaktadır.

Kaynak kişilerin (KK40, KK41) aktardığına göre çocuğu olmayan kadın mezarın etrafını üç defa dolandır. Allah'a dua eder, kurban adar, çocuğun adını Mehmet koyacağım diye duaya devam eder. Ayrıca dileği gerçekleşen adak kurbanı da kesmektedir. Adak kurbanı kesen kişiler kendisi yemez, eğer yerse dileğinin tutmayacağına, bir sorun çıkacağına inanılmaktadır. Kurban eti, Allah rızası için garibanlara verilmektedir.

Mehmet Dede'nin mazlum olduğuna inanılmaktadır. Mezar bölgesinde bulunan ağaçlar alıp kullanılabilir, insanı huzursuz etmez. Ancak define aramak için gelenleri kokularak yatır kendisine mukayyet olmaktadır. Ağca Dede ve Mehmet Dede'nin kardeş olduğuna inanılmaktadır.

2.3.20. Uyuşuk Dede

Mecitözü ilçesine 10 km uzaklıktaki Çitli Köyü'nde bulunmaktadır. Çok eski dönemlerden beri var olduğu düşünülmektedir. Çitli köyünde diğer ziyaret edilen köylerden farklı olarak iki adet cami bulunmaktadır. Uyuşuk Dede'nin mezarı köyün birkaç kilometre dışında, doğu yönündedir. Dedenin bulunduğu yer mezar yeri şeklindedir. Eli ayağı uyuşanlar, felç olanlar ziyaret etmektedir.

Buraya ziyarete gelenler adak kurban kesmektedir. Yılın her dönemi ziyaret edilen bir yerdir ancak önceki dönemlere göre ziyaretçisi azalmıştır. Abdest alınıp namaz kılındıktan sonra Allah'tan şifa vermesi için dua edilir ve adak adanır. Dilekte bulunulur. Mezar yerinde bulunan suyun şifalı olduğuna inanılmaktadır El ayak yıkanarak suyu içilmektedir(KK42, KK43, KK44).

2.3.21. Ezen Dede (Ezan Dede)

Mecitözü ilçesine 7 km uzaklıkta Hisarkavak Köyü'nde bulunmaktadır. Köyün adı Asarkavak olarak da bilinmektedir. Türbenin etrafı yapıldır. Bir bahçe içerisinde yemekhanesi ve Cem evide bulunmaktadır. Eski dönemlerden beri var olan türbenin teşekkül tarihi hakkında net bilgiler elde edilememiştir.

Kaynak kişilerin(KK45, KK46, KK47, KK48) anlattığına göre, Ezen Dede, askere gidilmeden önce askerlik çağı gelmiş erkekler tarafından ziyaret edilmektedir. Mezarın bulunduğu yerden küçük taş alınmakta, kurban adanmaktadır. Askerden geldikten sonra

alınan taş bırakılır ve adak kurbanı kesilmektedir. Adak yedi kişiye dağıtılır, istenirse burada da yenilebilmektedir. Gelin olan kızlar köyden çıkmadan önce bu yeri ziyaret ederler. Eğer ziyaret edilmez ise gelinin öleceğine, uğursuzluk geleceğine inanılmaktadır. Ezen Dede'nin burada bulunan herhangi bir şeyini vermediğine, mezar yerinde bulunan ağaçlardan götürüldüğünde kendi kendine yandığına da uğursuzluk getirdiğine inanılmaktadır. Kaynak kişiye (KK47) göre rüyada Ezen dedeyi görenler bulunmaktadır. Birkaç tane torunu ölen bir babaanne rüyasında Ezen Dede'yi ilk önce takım elbiseli bir genç olarak daha sonra boynu kürklü bir yılan olarak görmüş, babaanneye üzülmemesini söylemiş, torunlarına ben bakıyorum demiştir.

Ezen Dede'nin bulunduğu bölgedeki ağaçlarla, küçük ormanlık alanın Ezen Dede'nin kendisine ait olduğuna inanılmakta ve dokunulmamaktadır. Türbenin olduğu yere girerken selamlayarak, niyaz edilerek, kapının iki yönü öpülerek girilmektedir. Etrafı bir kere dolaşmaktadır. Dilek dilenmekte, dua edilmekte, yazma bağlanmaktadır. Çıkarken yine aynı saygı ile kapının iki yönü öpülerek dışarı çıkılmaktadır. Şifa amacı ile mezarın olduğu yerdeki toprak elenmekte ve bu toprak yalanarak şifa umulmaktadır. Her türlü hastalık için şifa olacağına inanılmaktadır. Hayır için Ezen Dede'nin türbesinin bulunduğu yere yardım edilebilmektedir. Etraftaki yemekhane vb. yerlerin çoğu köy halkı yada buraya çeşitli şehirlerden gelen insanlar tarafından yaptırılmıştır. Bir Alevi köyü olan Hisarkavak'ta ziyaret inancı oldukça canlı görünmektedir.

Hisarkavak Köyü'nde başka yatırlarda bulunmaktadır. Bu yerler mezar yeri görünümündedir. Bu yatırlarla ilgili inanış ve uygulamalarda Ezen Dede'nin etrafında oluşan inanış ve uygulamalarla benzerlik göstermektedir. Yatırlarda bazıları; Yorgun Dede, Garip Dede, Çomaklı Dede'dir.

2.3.22. Ersüncü Dede

Mecitözü ilçesine 3 km uzaklıktaki Kozören Köyü'nde bulunmaktadır. Çok eski dönemlerden beri var olduğu söylenen türbenin eklentileri bulunmaktadır. Yemekhanesi ve ibadet için bir odası vardır. Mezar yeri dış tarafında ise üzeri yapılmış bir oda, hemen yakınındaki tepede de yemekhane ve yemek pişirme yerleri yer almaktadır. Kaynak kişilere (KK49, KK50) göre Ersüncü Dede'nin hertürlü hastalığa şifa olacağına inanılmaktadır. Türbede dua edilmekte, mum yakılmakta, türbenin hemen yanındaki dik kayalık ve taşlık alana küçük taşlar yapıştırılarak dilek dilenmektedir. Yemekhane alanında adak kurbanı kesilmektedir. Ayrıca ziyaret yerinde kanatlı hayvan (özellikle

horoz) kesilip kurban edildiği görülmektedir. Tercüman “Alevilikte Allah’tan Hz. Muhammed’e haber getiren melek olan Cebrail’e verilen addır. Tercüman cemlerinde kurban edilen tavuğada bu ad verilir. Bunun sebebi kanatlı bir hayvan olağan tavuğun, Cebrail’i temsil etmesidir. Alevilik-Bektaşilik inancının öz olarak verildiği dualarda bu adla anılır”(Bektaş, 2014, s.54).Ersüncü Dede ziyaret yerinde de horoz kurban edilmesi pratiğini bu inancın bir yansıması olarak değerlendirmek mümkündür.

2.3.23. Bükse Sultan Türbesi

Mecitözü ilçesine 25 km uzaklıktaki Bükse Köyü’nün girişinde bulunmaktadır. Bahçe içerisinde üzeri yapılı iki oda ve bir de yemekhanesi vardır. Her türlü hastalığı çare olduğuna inanılmaktadır. Sara, felç, çocuğu olmayanlar, çocuğu yürüyemeyenler, uyuyamayanlar özellikle ziyaret ederek şifa ummaktadırlar. Dilek dilenerek mum yakılmaktadır. Hasta olan kişi mezarın olduğu odada yada hemen bitişiğindeki diğer odada uyutulmakta ve uyanana kadar beklenmektedir. Dışarıdan müdahale edilerek uyandırılmamaktadır¹ Gençler, askere gitmeden önce ziyaret ederek sağ salim dönebilmek için adak adamaktadır. Döndüklerinde de adak kurbanını kesmektedirler. Türbenin 500 m kadar ilerisinde bulunan çeşmenin suyun da şifalı olduğuna inanılmaktadır. Su içilerek ve banyo yapılarak şifa umulmaktadır.

Kaynak kişinin(KK51) anlattığına göre eski zamanlarda oradan geçen bir davar sürüsü iki kola ayrılarak türbenin bulunduğu yere basmaz. Orada bir evliya olduğu bu şekilde anlaşılır. Evliyanın yerini çoban ve davarın bulduğuna inanılmaktadır. Bükse Sultan’ın mezar yerinin eskiden defineciler tarafından kazıldığı halde bir şey demediği, rahatsız etmediği anlatılmaktadır. Zamanla tahrip olan mezar yerine bu zararı kimin verdiği bilinmemektedir. Mezar yeri onarılarak bugün ki halini almıştır. Heryerden ziyaretçisi bulunmakta, yazın özellikle çok kalabalık olmaktadır. Eskiden davul zurna ile askere gidenler gelse de bu adet artık terk edilmiştir.

Bükse, Sünni inançlıların yoğun olduğu bir köydür. Bükse Sultan Türbesi, Alevi ve Sünniler tarafından hala çok canlı şekilde ziyaret edilen ortak bir değer hüviyetindedir.

¹ Kaynak kişiyle görüşme yapıldığı sırada da iki odanın dolu olduğu görülmüştür. Hasta yakınları tarafından sessiz olunması yönünde uyarıda bulunulmuştur.

2.3.24. Âşık Paşa Türbesi

Mecitözü ilçesine 18 km uzaklıktaki Doğla Köyü'nde bulunmaktadır. Yatan kişinin Âşık Paşa isimli bir evliya olduğu söylenmektedir. Mezar yerinin etrafı ve üzeri yapıldır. Ancak yemekhane ve yemek pişirme yeri bulunmamaktadır. Eski dönemlerden beri burada olduğuna inanılmaktadır. Teşekkül tarihi hakkında kesin bilgiler yoktur. Her türlü hasatlığı olanlar ziyaret etmektedir. Özellikle çocuğu yürüyemeyen ve hasta olanlar ziyaret etmektedirler. Dilek dilenmekte ve adak kurbanı kesilmektedir. Yazın daha çok ziyaretçisi olmakla beraber her mevsim ziyaretçi almaktadır(KK52).

2.3.25. Balım Sultan Türbesi

Mecitözü ilçesine 29 km uzaklıktaki Totali Köyü'nde bulunmaktadır. Türbe köyün kuzey dış tarafında bir tepeliktedir. (bkz. fotoğraf 35-36). Yatan kişi ve teşekkül tarihi hakkında net bilgiler bulunmamaktadır. Eski zamanlardan beri var olduğu söylenmektedir. Kargı Köyü'nde bulunan yatır Balım Dede, buradaki yatır ise Balım Sultan olarak bilinmektedir. Bu yatırların akraba yada karı koca olduğuna inanılmaktadır. Balım Sultanın mezarı bahçe içerisinde açık alanda bulunmaktadır. Aynı bahçe içerisine yemekhane ve yemek pişirme yeride yapılmıştır.

Buradan dışarıya ağaç götürüldüğünde uğursuzluk olacağına inanılmaktadır. Her türlü hastalığı olanlar dilek dilemek isteyenler bu türbeyi ziyaret etmektedir. Dileklerin kabul olması için dua edilmekte, mum yakılmakta, adak kurbanı kesilmektedir(KK53).

2.3.26. Elvan Çelebi Türbesi

Her ne kadar Türkler 10. Yüzyıldan itibaren kitleler halinde Müslüman olmaya başlasalar da onlara Anadolu'nun kapılarını kesin olarak açılışı 1071 yılında cereyan eden Malazgirt Savaşı ile olmuştur. Malazgirt Savaşı'nın öncesinde ve sonrasında büyük çaptaki Türkmen göçleri, Anadolu coğrafyasında siyasi, dini, içtimai ve kültürel önemli değişmelere yol açmıştır. Anadolu'nun Türkleştirilme ve İslamlaştırılma gayelerinin başlıca nirengi noktalarından olan Amasya-Çorum bölgesine iskân edilen Türkmenlerin, Selçuklu idaresiyle olan anlaşmazlıkları çatışmalara sebep olmuş, bu ise içtimai yapı üzerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bölgenin Türklerin eline geçmesinden, Anadolu Selçuklu devletinin yıkılışına kadar geçen sürede, izleri daha sonra kurulacak olan Osmanlılar ve hatta günümüze değin sürecek olan en önemli

hâdise, Anadolu Türk tarihinin en büyük ayaklanmalarından biri olan 1240 yılındaki "Babai Ayaklanması"dır. Görünürde, Selçukluların resmî ideolojisi olan Sünnîliğe karşı "Heterodox" bir hareket olmakla birlikte, arkasında iktisadî-içtimai sebepler de vardır. Şehirlerde yerleşerek iktisadî gücü elinde tutan, Anadolu'daki hayatı bu yolla denetim altına alan Selçuklulara karşı, Türkmen kitlelerinin iktisadî-siyasî bakımdan geri bulunmaları hareketin gerçek sebeplerindendir. Ayaklanmanın lideri olan Baba İlyas ve destekçileri, Türkmen kitlelerinin bir takım dinî inançlarını istismar ederek ayaklanmayı dinî bir mahiyete büründürmüşlerdi (Gürbüz, 1994, s. 25).

Elvan Çelebi, Anadolu'nun İslamlaştırılması ekseninde teşekkül eden Türk tasavvuf şiirinin öncülerinden ve şöhretli şairlerinden olan Âşık Paşa'nın oğludur. Ali Paşa ya da bilinen adıyla Âşık Paşa, 1239 tarihinde Selçuklu yönetimine karşı ayaklanan Türkmenlerin fikri ve manevi önderi Baba İlyas'ın torunudur. Tasavvuf bilgi ve terbiyesini babasının halifesi Şeyh Fahreddin'den alan Elvan Çelebi ise 1324 tarihinde Çorum'a bağlı Elvan Çelebi köyüne gelip yerleşmiştir. Burada bir zaviye kurmuş, yaşamını bu köyde tamamlamıştır. 1358 tarihinden sonraki yıllarda vefat etmiştir (Köseoğlu, 1944, s.1437-1441).

Tanınmış bir mutasavvıf olan Elvan Çelebi, aynı zamanda bir şairdir. Şiirleri şiir mecmualarda dağıtık haldedir. En önemli yapıtı 1358'de bitirdiği yer yer terci-i bend, kaside, gazel türünde parçalarda serpiştirilmiş, 2081 beyitten oluşan, Menakib-i Kudsiye fi Menakib-i Ünsiye'dir. Bu eser, Anadolu 'da yazılan ilk menakıpnamedir. XIV. yy Türkçesinin özelliklerini yansıtmaktadır (mecitozuhem.meb, t.y).

Elvan Çelebi adı geçen eserinde babası Âşık Paşa'ya ve dedesi Muhlis Paşa'ya çeşitli nazım biçimlerinde yazdığı şiirler yer almaktadır. İlk Osmanlı tarihine kaynak olan ve uzun zaman kayıp eserler arasında adı geçen Menakibü-1- Kudsiyye, Karaman'dan gelen bir çuval kitap arasında nihayet bulunmuştur. Bu eser, Durmuş Ali Emre adında, Karamanlı yaşlı bir adam tarafından getirilmiş ve 1957'de Konya Mevlana Müzesi kütüphanesine satın alınarak 4937 numara ile aynı kütüphanede kayda alınmıştır (Tokatlı, 1987, s.165-171).

Çorum'un Mecitözü ilçesine 12 kilometre uzaklıktaki (Çorum-Amasya karayolu üzerinde) bir köyde bulunan Elvan Çelebi Türbesi ve zaviyesi Anadolu Türklüğünün bu topraklardaki en eski izlerindendir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan İslam Ansiklopedisi'nin ilgili maddesinden Elvan Çelebi, soy kütüğü, köy, türbe ve zaviye ile ilgili derlenen bilgiler şu şekildedir. Köyün girişindeki bir düzlükte yer alan

bu tarihi eserin bir de hamamı olduğu söylenmektedir. Yeni kaynaklarda buranın eski adı olarak Tanin veya Tanık, Söğütlü, Kavaklı gibi isimler gösterilmektedir. Elvan Çelebi Zaviyesi İlkçağ'a ait bir yerleşme yerinin, hatta belki de bir tesisin yerinde kurulmuştur. Burada rastlanan ve yapıda da kullanılmış olan devşirme malzeme bunu açıkça belli eder. Genellikle kabul edildiğine göre Bizans döneminin oldukça ünlü Eukhaita şehri buradadır. Bu şehri Çorum'un yerinde gösteren Ramsay'a karşılık J. G. Anderson. Amasya'ya bir günlük uzaklıkta olan Eukhaita'nın Elvan Çelebi köyünün yerinde olduğunu belirtmiştir. Bizans döneminin başlarından itibaren Elvan Çelebi Zaviyesi Eukhaita çok önemli bir Hristiyan ziyaret yeridir. Azizlerden Theodoros, IV. yüzyıl başlarında öldükten bir süre sonra rivayete göre Eusebia adın da bir kadın onun kutsal kalıntılarını buraya getirmiş ve kısa zamanda burada kerametler gösterildiğine inanılmıştır. Bu ziyaret yeri yanında V. yüzyıldan itibaren kurulan manastır buranın idaresine sahip olarak köyü bir şehre dönüştürmüş, sonrada başpiskoposluk olmuştur. Theodorosziyaretgahı ve manastırı İmparator İoannes Tzimiskes (969-976) tarafından yıktırılarak yerinde yeni bir tesis yaptırılmıştır. İoannes, 972 yılında Bulgarlar'a karşı Silistre'de (Dorystolon) yaptığı savaşta başarılarının Hagios Georgios ile Aziz Theodoros'un yardımları ile gerçekleştiğine inanmaktadır Daha sonra Georgios ile Theodoros'un efsaneleri birleşmiş ve bölge Türkleştikten sonra bunlar Baba İlyas üzerinde toplanmış olmalıdır. Anlaşıldığına göre zamanla bazı değişiklikler yapılarak Theodoros makamı Elvan Çelebi Zaviyesi'nin türbesi haline getirilmiştir. Bölge XI. yüzyılda Türk idaresine geçmiş, 1318'de Eukhaita Bizans dini teşkilatından silinmiş ve 1398'de Osmanlı topraklarına katılmıştır. Âşık Paşanın torunlarından ünlü tarih yazarı Aşıkpaşazade'nin bildirdiğine göre Tokat Kalesi'ne hapsedilen Gazi Mihaloğlu Mehmed Bey affa uğrayarak buradan çıktığında 1422'de Elvan Çelebi Zaviyesi 'ne uğradığına göre bu tarihte tekke mevcuttu. Esasen burası Osmanlı dönemi başlarında Aşık Paşa ailesinin idaresindeydi. Aşıkpaşazade de burada doğmuştur. 1555 yılında Kanuni Sultan Süleyman'la görüşmek üzere elçi Busbeke ile Amasya'ya giderken buraya uğrayan H. Dernschwam, Elvan Çelebi Zaviyesi hakkında çok etraflı bilgi verdikten başka bu yapının bir de krokisini çizmek suretiyle değerli bir belge bırakmıştır. Anlaşıldığına göre XVI. yüzyılda Hristiyanların Georgios (Aya Yorgi) efsanesi. Hızır İlyas adıyla İslamleşmiş olarak Elvan Çelebi'de yaşıyor ve birtakım hurafeler de eklenmiş bulunuyordu (İslam Ansiklopedisi, 1995, s.65-66).

Neşet Köseoğlu 1944 yılında Çorumlu Dergisi'nin mart, nisan ve mayıs aylarında çıkan 46,47 ve 48. sayılarında yayımlanan Elvan Çelebi ile ilgili incelemelerinde türbe ve zaviyeye ait kitabelerin kopyalarını yayımlamıştır. Binanın cephesindeki üç satırlık Arapça kitabenin sonunda görülen elmüstakim kelimesi tarih olarak kabul edildiğinde ebced hesabına göre (1282 -83) yılı elde edilmektedir. Türbe kapısı üstündeki kitabede ise Elvan Çelebi'nin şeceresi Elvan İbnAli b. el-Muhlis b. Şeyh İlyas el müştahirbi Bali şeklinde yazılmış ve Neşet Köseoğlu, tarihi (1307) olarak tespit etmiştir. Yazar ayrıca kitabenin buraya sonradan konulmuş olabileceğini de belirtir. Ancak bu kitabelerin okunuşlarının doğruluğuna inanmak zor olduğu gibi tarih tespitinde şüphelidir. Ayrıca zaviyenin kuruluşu hakkında değişik tarihler zikredilmiştir. Bu yüzden esas kurucusunun kim olduğu açık şekilde anlaşılmamaktadır. Ancak zaviye XIV. yüzyıl içlerinde mevcuttur ve Anadolu'nun en başta gelen velilerinden birinin makamıdır (İslam Ansiklopedisi, 1995, s. 65-66).

Katip Çelebi (1608-1657) aslında coğrafi bir eseri olan Cihannüma adlı yapıtında Elvan Çelebi zaviyesi ile ilgili şu bilgiyi vermektedir."Çorum'dan bir merhale Şark'da, Şeyh Elvan tekkesi vardır. Azim ziyafet hanedir ve misafire riayet ederler" (Eyice, 1969, s.215).

Buldukları yerden çıkarılarak Çorum Müze'sinde koruma altına tekke kapılarının kanıtları yıldız biçiminde geçmelerle meydana getirilmiş, etrafları ise bir çerçeve motifleriyle sınırlandırılmıştır. Üst kısımlarında Arapça olarak işlenmiş beyitler bulunmaktadır. Bu beyitlerin de neşri Neşe Köseoğlu tarafından Çorumlu Dergisi'nin daha önce adı geçen sayılarında yapılmış. Tekkeli Hocaoğlu Hakkı Efendi'nin (ö. 1906) Elvan Çelebi Türbesi'ndeki yeşil direk hakkında ve tekkedeki mermer havuza dair iki manzumesi bulunmaktadır(İslam Ansiklopedisi,1995, s.65-66).

Elvan Çelebi Türbesi'ne çeşitli hastalıkları olan kişiler, çocuğu olmayan kadınlar ziyaret etmektedir. Orada akan suyun şifalı olduğuna da inanılmaktadır.(KK54) Elvan Çelebi Türbesi'nin girişinde Elvan Çelebi'ye ait mezar yeri ve yakınlarına ait olduğu düşünülen altı mezar daha bulunmaktadır. Mezarların üzeri örtülüdür. Ziyarete gelen insanlar dua ederek ve burada namaz kılarak dileklerinin yerine geleceğine inanmaktadırlar.Türbenin girişinde bulunan yeşil sütunun kucaklanması sonucunda parmaklar birbirine değerse kişinin günahsız olduğuna eğer, değmez ise kişinin günahkâr olduğuna inanılmaktadır. Kaynak kişiyle görüşmemiz esnasında orada bulunan bazı insanlar pratiği bir hurafe olduğunu belirtmişlerdir.

Burası günümüzde de cami olarak kullanılmaktadır. Adak kurbanı genellikle başka bir yerde kesilmektedir. Dua ve dilek sonucunda çocuğu olanlar genellikle erkek çocuklarına Elvan ismini takmaktadırlar.Çevrede bulunan yatırlar genellikle burası ile irtibatlandırılmıştır. Diğer yatırların Elvan Çelebini yakınları olduğuna inanılmaktadır. Yöre halkı tarafından, Elvan Çelebini ve ailesinin hikayesinde zaman zaman diğer yatırlara uyarlanarak anlatılmaktadır. Bu durum sözlü kültürün çeşitlenmesinin en bariz örneğidir.

2.4.MECİTÖZÜ ZİYARET YERLERİNE SOSYOLOJİK BİR YAKLAŞIM

Halkın dönemsal algı, düşünüş, görüş ve eğilimleri olarak tanımlanabilecek olan zihniyetin kendisini gösterdiği alanlardan biri de yaşam pratikleridir. Zihniyetin teşekkülü geçmişten gelen toplumsal tecrübelerden ve inanç köklerinden soyutlanamaz, ayrı düşünülemez. Dolayısıyla toplumsal pratik ve uygulamalar inanç unsurlarından ayrı tutulamaz. Bu çalışmada da yapıldığı gibi ritüeller art süremlili ve eş süremlili olarak tarandığında toplumsal belleğe kodlanmış inanç köklerine ulaşılacaktır. Şaman dualarında gök kuşağından dizgini, şimşekten kamçısı ve kızıl bulutlardan kenarlıkları (saçakları) olduğu ifade edilen Yayık Han'ın mitolojik dönem bitmesine rağmen toplumsal bellekte bir inanç kökü haline gelmesini ve bir pratikle günlük yaşamda önemli bir yer edinmesini Hisarkavak Köyü'ndeki Ezen Dede ziyaret yerinde örnekleyebilmemiz bu durumun açık bir göstergesidir. Ezen Dede türbesine kapının iki yanı öpülüp, niyaz edilerek girilir. Etrafını dolandıktan sonra dilek dilenir ve bez bağlanır. Ziyaret yerine giriş kadar çıkış da önemlidir. Aynı pratik ayrılırken de uygulanır. Bağlanan bezi Yayık Han ile ilişkilendirmek mümkündür.

Ölen atanın ruhunun aileyi koruyup kollayacağı, kendisi bedenen yok olmuş olsa ruhen varlığını süreceği ve bu nedenle kendisine saygı gösterilmesi gerektiği düşüncesine dayayan atalar kültü eksi Türklerde bir ata tapınması şeklinde olmasa da bir inanış unsuru olarak kendisine yer bulmuştur. Saygı ve korkunun yan yana olduğu bu kült Türkler arasında takip izi sürülebilir bir geçmişe sahiptir. "Orhun Kitabeleri'nde, bilhassa Bilge Kağan Kitabesi'nin sonunda atalar kültünü ihsas eden satırların bulunması, bunun Göktürklerde de varlığını gösteriyor. X. yüzyılda Orta Asya'daki çeşitli Türk zümreleri arasında dolaşan Ebu Dülef, Kimeklerde bu kültürün mevcut olduğunu açıklayan ifadeler kullanır" (Ocak, 2017, s. 62).

Hiçbir toplumsal olgunun bir anda yok olamayacağı gibi inanç ve buna bağlı uygulamalar da kısa sürede kolektif bilinçten silinip gidemez. Atalar kültü de bu bağlamda değerlendirildiğinde hala varlığını sürdürmektedir. Ziyaret yerlerinin doğuşu ve halkın buradaki pratiklerinin temeli ölen atanın ruhunu memnun etmek için yapılan İslam öncesi uygulamalara dayandırmak mümkündür. Atalar kültü “daha karmaşık fakat güçlü bir dini sihri tipin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu tip, daha sonra İslam dininin kabul edilmesi ve tasavvufun düşüncesinin yayılmasında olduğu kadar, tekke tasavvuf edebiyatı ürünlerinin meydana çıkmasında birinci derecede etki olan “derviş-veli” tipinin oluşum zeminini de hazırlamıştır. Bugün hala Türk dünyasında görülen türbe-mezar ziyaretleri, evliya, dede, baba inanışları, atalar kültürünün sosyo-kültürel değişmelerle oluşan yeni kültürel bağlamlardaki uzantıları olarak düşünülebilir” (Arslan vd., 2017, s.348).

Yaşar Ocak, “Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslamiyet Öncesi Temelleri” adlı eserinde Alevi Bektaşî inancına ait motiflerin, eski Türk dinleri (Tabiat Kültürleri), Şamanizm, Uzak Doğu ve İran dinleri ve Kitab-ı Mukaddes kaynaklı olduğunu ifade etmekle birlikte inancın tıpkı gelenek gibi değişen bağlama göre farklı formlara büründüğünü örneklemektedir. Halk kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “en azından ortak bir faktörü paylaşan herhangi bir insan grubu. Bundan daha önemli olan ise, herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendisine ait olduğunu kabul ettiği bazı geleneklere sahip olmasıdır” (Dundes, 1997, s. 143). Halkın en küçük yapı unsuru olan insan, içinde yaşadığı toplumdan ve kültürden kopamaz. İnsan zihni etkileşime ve benzemeye açıktır. Bunun sonucu olarak topluluklarda benzemeye ve etkileşime açıktır. İncelemelerimizde farklı inanç ve hayat anlayışına sahip olsalar da her köyde küçük değişikliklerle benzer uygulama ve inanış şekillerinin olduğu, karma pratikler ürettiği izlenmiştir.

Çalışma sahamız olan Mecitözü’nde Alevi ve Sünni vatandaşların birlikte yaşaması bazı karma uygulamaları da beraberinde getirmektedir. Araştırma esnasında çoğu mezar yerinde görülen ve çekilen fotoğraflarla görsel malzeme olarak kayıt altına alınan su konulan taş kaplar ile çaput bağlanan ağaçların aynı mekânda olması karma bir yapıyı ortaya koymaktadır. Sünni inancında su kabı sevap kazanma amacıyla mezar yerine konulurken, mezar yanındaki ağaç vb. varlıklara bağlanan dilek çaputu hurafe olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu iki unsur görsellerde de örneklediği gibi yan yanadır. Elvan Çelebi türbesi her iki inanç anlayışı için kutsal sayılan, ziyaret edilen ve

değer verilen en önemli mekânlardan biridir. Hatta coğrafi olarak daha yakın türbeler, yatırırlar Elvan Çelebi ile ilişkilendirilmektedir. Sorkoğlan Köyü ve Bükse Sultan gibi şifa umulan yerlerde her iki inanca mensup insanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Daha geniş bir zaman diliminde araştırma yapma imkânı bulduğumuz, Alevi ve Sünni nüfusun birlikte yaşadığı Kargı Köyü'nde gelişmiş bir dayanışma, hoşgörü ve saygı anlayışı mevcut olduğu görülmektedir. Köyde bulunan Erenler Dede de bölgede önemli bir ziyaret merkezidir. Aleviler ve Sünniler tarafından ziyaret edilmektedir.

Çocuksuzluk gerek toplumsal statü gerekse bireysel ölçekte psikolojik tatmin bağlamında kişiye ve çevresine tesir eden önemli bir olgudur. En küçük toplum birimi olan ailenin temel taşı yüzyıllardır neredeyse her kültürde çocuk olarak görülmektedir. Kültürel ve fizyolojik devamlılığın ön koşulu, olmazsa olmazdır. Kişinin ölümsüzlüğe karşı direnişini dahi temsil ettiği öne sürülmektedir. Günümüz Türk toplumu için çocuğun son derece değerli olduğu, çocuksuzluğun pek de onaylanmadığı herkesin malumudur. Türk kültürünün, algısının, dünyaya bakışının özeti mahiyetinde olan ve UNESCO tarafından 2018 yılında Dünya Somut Olmayan Kültür Mirası Temsili Listesi'ne oy birliğiyle kabul edilen Dede Korkut kitabı da bu anlayışı açıkça yansıtmaktadır. Yılda bir kez ziyafet veren Bayındır Han, çocuğu olmayanları kara çadıra oturtup altlarına kara keçe döşetir ve kara koyun yahnisi ikram eder. Bu ayırımın sebebi Allah Tealanın bu kişileri hor görmesi ve çocuksuzlukla cezalandırmasıdır. Bu çadıra oturan beylerden biri de Dirse Han'dır. Bu duruma öfkelenen Dirse Han gördüğü muameleyi hazmedemez. Karısına hesap sorar. Karısı ise çözümü açları doyurup Allah'a yalvarmakta bulur. Sonunda da bir erkek çocuğu olur.

“Hay Dirse han, ban hışmetme
İncinip acı sözler söyleme!
Yerinden doğrulup kalksana,
Ala çadırını yer yüzüne diktirsene,
Attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kırdırsana,
İç Oğuz'un Dış Oğuz'un beylerini üstüne yığınak etsen.
Aç görseñ doyursana,
Yalıncağ görseñ donatsan.
Borçluyu borcundan kurtarsana,
Tepe gibi et yığ,
Göl gibi kırmız sağdır, Ulu toy eyle, hacet dile!

Ola ki bir ağzı dualının alkışıyla,

Tanrı bize bir erdemli çocuk verir!”(Gökyay, 2006, s. 34 - 35).

Tıpkı Dede Korkut'ta olduğu gibi Mecitözü ziyaret yerlerinde çocuksuzluğun giderilmesine yönelik uygulamalar yapılmaktadır. Kurban kesilmesi, açların doyurulması ve bu yolla Allah'ın rızasını kazanma Dede Korkut'la paralellik göstermektedir. Hasan Basri Hazretleri Yatırı, Haydar Sultan ve Mehmet Dede ziyaret yerleri bunlardan bazılarıdır.

Dede Korkut kitabında kız evladı olanlar kızıl çadıra, erkek evladı olanlarsa en kıymetli çadır olan beyaz çadıra oturtulmaktadır. Mehmet Dede ziyaret yerinde de Dede Korkut kitabında Dirse Han Oğlu Boğaç Han boyunda olduğu gibi erkek evladın önemsenmesi durumu söz konusudur. Bu ziyaret yeri özellikler erkek çocuk isteyenler için tercih edilmektedir. Bu da toplumun erkek çocuğa daha fazla kıymet vermesinin, önem atfetmesinin inanişsal bir yansımadır. Elvan Çelebi Türbesi de benzer işleve sahiptir.

Doğla Köyü'nde bulunan ve yatan kişinin bir evliya olduğuna inanılan Âşık Paşa türbesiye çocuk sağlığı için tercih edilmektedir. Mecitözü ilçe merkezine 18 km uzaklıkta bulunan ziyaret yerine bu niteliğin verilmesi, toplumun geleceğini yüce ve kutsal bir güçle garanti altına alma çabası olarak görülebilir. Unutulmamalıdır ki insan değiştirmeye gücünün yetmeyeceği durumlarda daha kudretli varlığa sığınır. Bu kendisi kadar çocuğu için de geçerlidir.

Animiz, doğadaki insan dışı diğer varlıkların birtakım güçleri olduğu inancı üzerine kurulu bir dinsel olgudur. Bu inanca göre yer ve gökte bazı kültler bulunur. Güneş, ay, yıldız, yıldırım vb. gök kültlerinin karşısında ırmak, mağara, deniz, ağaç vb. yer kültleri bulunmaktadır. Bu kültler dini uygulamalarda olduğu kadar destan, mit, efsane gibi halk yaratmalarında da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Oğuz Kağan destanının Uygur harfli İslamiyet öncesi versiyonunda Oğuz'un gökyüzü ile ilişkili iki eşinden olan çocuklarının adları Gök, Gün, Ay, Yıldız, Dağ ve Deniz'dir. Bu da metnin ve onu yaratan Türklerin tabiat kültleriyle bağlantısını ortaya koymaktadır.

Yine aynı destanda Oğuzun bir ağaç kovuğunda eşini bulması aynı külte bağlanabilir. “Dünyanın ortasından, kutup yıldızına kadar uzanan bir demir ağaç vardı, ‘yer ve gök yaratılırken’, bu ağacın tohumu da atılmış. Yer ile gök geliştikçe, bu ağaç da, ikisini birleştirmiş” (Ögel, 2014, s.216).Örneğinde ifade edildiği gibi ağaç Türkler için kıymetli bir kültür. “Önemli Türk gruplarının ölülerini ağaçlara asma geleneği,

mutlaka yeniden doğuş ve aynı zamanda ölülerini göğe sunma ve onları göğe uzanan yola çıkarma umudundan kaynaklanmaktadır. Üstelik genel kanaatin aksine, eski dönemlerde bile kurban edilen atlar ağaçların yüksek dallarına asılırdı” (Roux, 2015, s.26). Ölülerin mezarlarına, doğan çocukların ömrünün uzun olması için adına dikilen, doğumun, türeyişin simgesi olan ağaç, ziyaret yerlerinin vazgeçilmez unsurudur. Bu unsur çalışma sahamızda da yer almaktadır.

“Şaman adayı olan genç, hemen bir ağaç diker, o büyüdükçe kendisinin rütbesi büyürdü. Şaman öldüğü zaman ağacı da ortadan kaldırılırdı. Bu da gösteriliyor ki şamanla ağacı arasında bir bağ bulunduğuna inanılmakta, birinin hayatı ötekiyle kaim addedilmektedir. Bu telakki mitolojik bir temele sahiptir. Yakut mitolojisine göre, Tanrı ilk şamanı gökte yaratmış ve onun gökteki evinin önüne bir ağaç dikmiştir” (Ocak, 2017, s.133). Şaman ve ağaç arasında kurulan ilişki ziyaret yeri ve ağaç arasında kurularak devam ettirilmektedir. Kargı Köyü’nde bulunan Balım Dede ziyaret yerindeki ağaç kesmenin ve buradan bir dal almanın başa bela getirdiği inancının açıklamasını bu bağ ile yapmak yanlış bir yaklaşım olmayacaktır. Köy halkı bu durumu Kel Ömer anlatısı ile somutlaştırmaktadır.

Söğütyolu Köyü’ndeki Zennun Dede’nin eşi olduğuna inanılan Tülice Hanım ziyaret yerindeki şimşir ağacının kesilip götürüldüğü yerde yanıp yok olması, cami gibi kutsal mekânda bile kül olup gitmesi ziyaret yerindeki kişi kadar diğer varlıkların da önemsendiğinin bir başka göstergesidir. Bu yerlerden alınan eşyalarla ilgili olumsuz anlatıların üretilmesi inancın bağlı olduğu mekânın korunmasına dolayısıyla inancın sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yöneliktir.

Kurban, neredeyse her millette görülen kadim uygulamadır. Türk töresinde de öneminin büyüklüğü tartışılmaz. “Her kurban için bir neden olabilir. Zaferi istemek ya da zafer dolayısıyla teşekkür etmek için; barış ve anlaşma sağlamak için; kuraklık zamanında yağmur yağması için ve XVIII yüzyılda bilindiği üzere, ayrıca Tuluy’un uzun hastalık döneminde de görüldüğü gibi, eskiden de hastaların iyileşmesi için kurbanlar sunulurdu” (Roux, 2011, s.250 - 251). Araştırmamız esnasında ziyaret ettiğimiz neredeyse her yerde görülen kurban ritüelinin derinliği İslam öncesi dönemlere kadar uzatmak mümkündür. Ayrıca Kozören Köyü’ndeki Ersüncü Dede ziyaret yerinde de tespit edildiği kurban pratiğinin daha gerçekleştirebilmek için çeşitli yerler de inşa edilmektedir.

20. yüzyıl sosyoloji, antropoloji ve halk bilimi çalışmalarında önemli bir yeri olan işlevselcilik, kültürel olguların açıklanmasında kuramsal bir yaklaşım olarak benimsenmiştir. “Toplumun parçalar halinde örgütlendiğini ve her bir parçanın toplumun bütününe sürekliliğine hizmet ettiği varsayımına dayanmakla birlikte, uzlaşmış ortak değerlerin ve kültürel kabullerin toplumsal düzeni sağlamadaki rolü üzerine de odaklanmıştır” (Yolcu, vd., 2016, s.179). Bronislaw K. Malinowski, “Bilimsel Bir Kültür Teorisi” adlı çalışmasında kültür araştırmalarının yalnızca örgütlü inşa topluluklarında yapılabileceğini vurgularken kültürel yaratmaların biyolojik bazı gereksinimlerin karşılanmasından doğduğunu söylemektedir. Malinowski “metabolizma, üreme, bedensel rahatlık, güvenlik, hareket, büyüme ve sağlık” olmak üzere yedi temel ihtiyaç belirlerken, bu ihtiyaçlara karşılık olarak “beslenme, akrabalık, barınma, korunma, faaliyetler, eğitim ve temizlik” şeklinde yedi kültürel tepki sıralamaktadır. Malinowski’ye göre kültür, “doğal ihtiyaçlara verilen tepkilerdir. İnsanın temel ya da bedensel ihtiyaçlarının nasıl giderildiği son derece açıktır ve bunlar her kültürü etkileyen temel unsurlardır. İnsanın beslenme, üreme ve sağlıkla ilgili sorunları çözümlenmelidir. Çözüm yolu ise yeni veya ikinci yapay bir çevrenin inşa edilmesidir” (Malinowski, 2016, s. 41-42).

“Folklorun Dört işlevi” adlı makalesinde ise William Bascom, işlev kavramına folklorik bir perspektiften yaklaşarak ister sözlü isterse pratiğe dayalı olsun folklor yaratmalarının dört temel işlevi yerine getirdiğini belirtmektedir. İlk işlev bireyin çevresinden ve toplumdan gördüğü baskı ve sınırlamalardan kaçıp kurtulmasıdır. İkincisi ise “Kültürün onaylanması ve ritüelleri gözlemleyen ve icra edenlerin ritüellerinin ve kurumlarının doğrulanmasıdır. Malinowski’nin vurguladığı gibi açıklayıcı değildir, ancak büyü, tören, ritüel ve sosyal yapıya yetki, izin ve sıklıkla pratik bir rehber gibi hizmet eder”(Bascom, 2010, s. 140). Üçüncü işlev ise toplumsal normları ve ilkeleri sonraki nesillere aktarma yani informel olarak toplumu eğitip şekillendirmektir. Son işlev eğlendirme ve hoşça vakit geçirmedir. İlhan Başgör, bu dört işleve protesto işlevini de ekleyerek sayıyı beşe çıkarmıştır.

Konu edindiğimiz Mecitözü ziyaret yerleri de çeşitli ihtiyaçları karşılayan işlevlere sahiptir. Mezar yerlerinin kutsal bir ruh tarafında korunma ve zarar görmeme, bu yerlerde yapılan kurban kesimleri, bu kurbanların dağıtılması aynı işlevi görmesinin yanı sıra biyolojik ve toplumsal eşitlik gereksinimini de karşılamaktadır. Ayrıca insanların bu yerlerde gördüğü pratikleri yaşamlarında uygulaması eğitsel işlevi,

ziyaretle birlikte piknik vb. organizasyonların yapılması hoş vakit geçirme işlevini örneklemektedir. Yukarıda bahsedilen folklor teorileri ileziyaret fenomeni kuramsal yaklaşımları olan, anlam ve aidiyet arayışı teorisi, yoksunluk teorisi, sosyalleşme teorisi ve rasyonel seçim teorileri birbiri ile paralellik göstermektedir. Kimi dini ziyaret yerlerinde bir yaklaşım daha öne çıkarken diğer bir yerde bir diğeri öne çıkmaktadır.

Mecitözü'nde bulunan Fakıahmet, Söğütyolu, Vakıflar gibi Çerkes köylerinde de şifa ocaklarında şifaya kavuşulacağı inancı hakimdir. Özellikle yılanlık hastalığı, alerjik bazı cilt hastalığı türleri ve sarılık vb. hastalıklar için civar köylere gidilmektedir. Elvan Çelebi türbesi özellikle çocuk özlemi çeken aileler için önde gelen ziyaret mekânıdır. Bu köylere, köylerdeki yer ve kişilere sağlıkla ilgili bir işlevler yüklendiğini söylemek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır.

Buna ek olarak Malinowski, Maslow gibi düşünürlerin olmazsa olmaz insani bir gereksinim olarak belirttiği korunma(güvenlik), fiziksel pratik ve uygulamalarla sağlanabileceği gibi varlık ve nesnelere yüklenen soyut değerlerle ya da inanışlarla da elde edilmeye çalışılabilir. Varlıkların taşıdığı ruhların toplumu koruduğuna inanılması olarak tanımlanabilecek totemizm ile bağdaştırılabilecek bu yaklaşım evrensel bir konuma sahiptir. Konu edindiğimiz Mecitözü ziyaret yerlerinde de inanış bağlamında korunma arzusu göze çarpmaktadır. Sarı Dede ve Hasan Dede ziyaret yerlerine koruyuculuk vasfı bölge sahipleri tarafından yüklenmiştir. Bu topluluğun korunmak için bir ortak bir totem belirlemesi ile eşleşmektedir.

Ziyaret fenomeni, toplumun kutsal ile ilişki boyutudur. En eski kültürlerde dahi bulunan fenomen çeşitli coğrafyalarda türlü şekillerde kendisini göstermektedir. Farklı uygulama ve şekillerde olmasına rağmen her dinde benzer uygulamalar bulunmaktadır. Kökleri İslam öncesi Animizm, Şamanizm ve Atalar Kültü inanışlarında aranması gereken bu pratik, manevi ihtiyaçların olduğu kadar maddi gereksinimlerin de karşılanmasını sağlayan bir işleve sahiptir. Ziyaret dindarlığı, sosyalleşmenin bir yoludur. Kutsal sayılan türbelerde yatan bazı kişilerin asker olarak kabul edilmesi, vatan sevgisinin kültürümüzdeki öneminin ve bu sevgiye kutsiyet kazandırma anlayışının yansımasıdır. Sünni inanca sahip Köprübaşı köyündeki Ağca Dede'nin kim olduğu bilinmese de savaşçı bir şehit olduğu herkesin kabulüdür. Alevilerce kutsal olduğuna inanılan Haydar Sultan ziyaret yerinde yatan Haydar Sultan'ın da tarihi şahsiyeti hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır ancak Rumlarla din uğruna savaştığı herkesin ortak düşüncesidir.

Hoca Ahmed Yesevi, tasavvufun gelişip yayılmasında, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve halk şirinin şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Hoca Ahmed Yesevi'yi takip edenler arasında bu suretle halk şair-mutasavvıflarından, yani tekke şairlerinden başka, edebi telakkilerinin esasını bilhassa tekkelerden almakla beraber, büsbütün mutasavvıf da sayılmayacak halk şairleri, yani ellerinde sazları tekke tekke, kahve kahve, şehir şehir dolaşan birtakım âşıklar da yetişti” (Köprülü, 2018, s. 253). Mehmet Fuat Köprülü, “Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar” adlı çalışmasında Yesevi'den gelen tarikatlar olarak Nakşibendilik ve Bektaşilik sayılmaktadır. Bu iki tarikat sonrasında başka tarikatların doğumuna olanak vermektedir. Nakşibendilik ve Bektaşilik Mecitözü ilçesi köylerinde rağbet gören tarikatlardır. Ahmed Yesevi'nin Anadolu'da cereyan tasavvufi akıma tesiri çalışma alanında net bir şekilde izlenebilmektedir. Haydar Sultan türbesindeki zatın soyunun büyük dedesi olarak gösterilerek Ahmed Yesevi'ye dayandırılması bu etkiyle gerçekleşen bir eylemdir.

Herhangi bir eşya ya da olguyu isimlendirmede kullanılan başlıca ölçütler işlev, benzerlik veya akrabalık bağı olarak sıralanabilmektedir. Türk kültüründe önde gelenkriterse işlevdir. Kişi, eşya ve olgular fonksiyonlarına göre isimlendirilmektedir. Mecitözü ziyaret yerlerinde de işlevci bir isimlendirme yaklaşımı bulunmaktadır. Söğütyolu Köyü'ndeki Şifalı Su (Sarılık Suyu) ziyaret yerinin sarılık hastalığına ve göz rahatsızlıklarına iyi gelme işlevleri vardır. Sorkolan Köyü'ndeki Şifa Ocağı ziyaret yeriye yılanlık hastalığını iyileştirmektedir.

Yukarıda sıralanan iki örneğe rağmen kişi isimleri çalışma alanımızdaki ziyaret yerlerinin adlandırmasında daha ağır basmaktadır. “Hasan Basri, Hasan Dede, Ömerler Dede, Tülice Hanım, Emir Mehmet, Mehmet Dede” bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Alevi-Bektaşî inancına has unvan, yer ve varlık isimleri de ziyaret yerini betimleyip tanımlarken tercih edilmektedir. Bu durum ilçenin inanç mozağının ne denli geniş olduğunun ifadesidir. “Arap Dede, Hasan Dede, Düldül İzi, Saret Dede, Kırklar Dağı Yatırı, Erenler Dede bunlardan bazılarıdır.

İslamiyet öncesi dönemde hekimlik, sanatçılık, dini önderlik vb. vasıfları olan kam, baksı ve şamanlar İslamiyet'le birlikte bazı niteliklerini çeşitli meslek kollarına devrederek zamanla sanatçı dervişler olan ozan, abdal, pîr, dede ve âşık tipine dönüşmüştür. Tasavvufî tesirin yansıması olan “âşık ve şeyh” sözcüklerinin Mecitözü ziyaret yerlerinde kullanılması bu inanç yaklaşımının tarihsel seyrinin yorumlanmasında birer veri olarak ele alınabilir.

William j. Thoms tarafında 1846 yılında ilk kez kullanılan Folklor kavramı zamanla bir disiplin haline gelirken özellikleri de belirginleşmiştir (Ekici, 2004, s.10-11).Bu özelliklerse “sözlü olma, kalıplaşma, anonimleşme, gelene bağlılık ve çeşitlenmedir. Çalışmanın esasını teşkil eden ziyaret yerleri bu nitelikler bağlamında değerlendirildiğinde yapılan uygulamaların tarihsel süreçte kalıplaştığı, bu kalıplaşmanın farklı yerlerde işlevsel olarak kendini tekrar ettiği, ziyaret yerlerine bağlı anlatılarınve pratiklersözlü olması nedeniyle anonimleştiği,yine yazıya dayanmadıkları için çeşitlenip eş ve benzer metinler olarak varlıklarını devam ettirdikleri ifade edilebilir. Bu mekanlar yalnızca inanış alanları olarak nitelendirilmemeli, inancı da içine alan ve çeşitli işlevlerle donatılmış kompleks bir yapı olarak görülmelidir.

SONUÇ

Din sosyolojisi bağlamında, günümüze kadar Mecitözü'ndeki dini ziyaret yerleri ile ilgili, detaylı bir çalışma mevcut değildir. Çalışmadaki dini ziyaret yerleri olarak kabul edilen yerlerin, hemen hepsi hakkında elde edilen bilgiler saha araştırmasında edindiğimiz, yöre halkından aldığımız bilgilere dayanmaktadır. Tez çalışmasında belirleyebildiğimiz dini ziyaret yerlerinden daha fazlası daha kapsamlı çalışmalarda ortaya konabilecektir.

Modernleşme ve rasyonelleşme yaklaşımlarının, dünyevileşmenin dini inançları zayıflatacağı ön yargısına rağmen, toplumun her katmanında çeşitli inanç şekilleri canlılığını korumaktadır. Çalışma konumuz olan ziyaret dindarlığı halk arasında oldukça yaygındır. Kutsal olduğuna inanılan, türbe ve mezar yerleri, dilek dilemek ve kişisel eksiklikleri gidermek için hâlâ sıklıkla ziyaret edilmektedir. İslamiyet öncesi dönemin animizm ve atalar kültü inanışlarına uzanan bu sözlü kültür inanç ve pratikleri, halk inancının somut göstergelerindedir.

Mecitözü ilçe merkezi ve çevresinde oldukça yaygın olarak ziyaret dindarlığı görülmektedir. İlçede Alevi ve Sünni vatandaşların birlikte yaşaması da bu noktada konuyu incelemeye değer kılmaktadır. Aleviler de ziyaret dindarlığı daha canlı ve renkli bir görüntü çizerken, Sünni vatandaşlarda bu uygulamanın sınırlı olduğu göze çarpmaktadır. Ziyaret edilen mezar ve mekânlarda, kutsalla bağ kurularak, sorunlar, problemler giderilmeye ve sevap kazanılmaya çalışılmaktadır.

Çalışma sahamızda tespit ettiğimiz kadarıyla, toplumda kutsala ulaşmak için, yardımlaşmaya, saygıya ve paylaşmaya dayalı bir hayat anlayışı vardır. Bununla birlikte kutsalla kurulan ilişkiden hareketle ödüle ulaşma, istekler ve eksikliklerin giderilmesi ziyaret dindarlığının nihai hedeflerinden olarak tespit edilmiştir. Yatırların bulunduğu yerdeki sosyal tesisler, birlikte yemek yeme yerleri ya da adağın paylaşılması, ihtiyaç sahiplerine dağıtılması mekâna bağlı toplumsal dayanışmaya tesir eden pratiklerdir. Bu yolla kişisel ve sosyal doyum sağlanmaktadır.

İnançla pratik arasında doğru orantı vardır. İnanç kuvvetlendikçe pratiğe olan bağlılık artar. Zamanla pratikler inancın konumuna göre azalabilir ya da gelişip çeşitlenebilir. Özetle sayısal bir artışı ortaya çıkarabilir. Pratiklerin çeşitlenmesi sözlü kültüre dayanmalarının da bir sonucudur.

İslam tarihinde yaşanmış, ancak kutsal kitaplarda yer almayan olaylara dayalı,sözlü kültür anlayışına ait Alevi anlatılarının, Cem ayinlerinde aktarımı hala devam etmektedir. Ayinler inanış ve pratiği canlı tutmaktadır. Anlatıların Alevi inancının teşekkülündeki tesiri göz önüne alındığında bu durum yadsınamaz. Sünnilerde anlatıya dayalı pratik daha azdır. Bu durum ziyaret dindarlığında da kendini hissettirmektedir.

Mecitözü ve çevresinde dini ziyaret yerleri genellikle benzer amaçlar için ziyaret edilmektedir.Bunlar; insanların ulaşamadıkları istekleri, hastalıkların şifa bulması, geçimsizliklerin giderilmesi, maddi istek gibi konulardır.

Ziyarete bulunan kişilertürbeleri, kendileri için doğru olanı görme, ümitsizlik durumlarından çıkma, dertleri için bir sığınma yeri olarak görmektedir. Ziyaret edilen yerlerden bazıları hastalıkların tedavisinde, bir diğer bölümü de çeşitli dileklerin gerçekleşmesinde önemli görülürken, bir kısmı da bir konuda yetkili görülmüştür. İsteklerin gerçekleşmesi için benzer uygulamalar yapılmaktadır. Bir kısım türbelerde de veliden kalma olduğu düşünülen eşyalar da ziyaret edilmektedir.

Ziyarete bulunan insanların düşüncelerinde, türbede bulunan kişilerin taşıdıkları kutsallıktan faydalanma amacı vardır. İnsanlar, kutsal olduğu düşünülen zata yönelerek ve onun aracılığı ile sorununu çözebileceğine inanmıştır. Türbede belirli bir zaman bulunma, dokunma ve eşya bırakma uygulamalarıile, kutsal olan kişi ve onun aracılığı sonucunda Tanrıyla bütünleşme arzusu bulunmaktadır. Bu tür ziyaretler insan psikolojisi üzerinde de rahatlatıcı etkiye sahip olabilmektedir.

Ziyaret ve bu uygulamanın yapıldığı yerlerle ilgili inanış ve uygulamalar din sosyolojisinde dindarlığın farklı bir formu olarak değerlendirilmektedir. Sosyologların bir çalışma alanı olarak dikkatini çeken ziyaret yerleri ve dindarlığı buna bağlı gelişen pratik ve uygulamalar derin bir tarihsel kökene sahiptir. Ziyaret toplumsal bir fenomendir. Ve bu fenomenin açıklamasını kuram bazında anlam ve aidiyet arayışı yoksunluk sosyalleşme ve rasyonel seçim teorileriyle açıklanmaktadır. Çalışmanın konusu olan Mecitözü ve çevresindeki ziyaret yerleri bu teoriler bağlamında değerlendirildiğinde kişilerin özellikle yoksunluk nedeniyle ziyaret gerçekleştirdikleri göze çarpmaktadır.

Mecitözü ve çevresindeki dini ziyaret yerleri işlev ve günümüzdeki konumu bakımından sosyolojik bakışla incelendiği tez çalışmasında 33 adet ziyaret yerine gidilerek 54 kaynak kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Mecitözü ve çevresinde türbe mezar

kutsiyet atfedilen çeşme ağaç gibi yerler dini ziyaret yeri olarak halk tarafından ziyaret edilmektedir. Genelde çorum ili özelde ise Mecitözü ilçesinde alevi ve Sünni inanca sahip vatandaşların bir arada yaşaması bölgede sayıca ve çeşit bakımından fazla ziyaret yerinin bulunmasına neden olmuştur. Bu zengin malzeme hiç şüphesiz ziyaret dindarlığı ve kutsallık anlayışı ile ilgilidir. Canlılığını kendisini güncelleyerek sürdürmektedir.

Saha çalışmasında, konular yerinde tespit edilmek amacıyla ziyaretler yapılmış ve yöre halkıyla konuşarak bilgi toplanmıştır. Ziyaret dindarlığı konusunda en çok yararlandıklarımız, bölgede yaşayan insanlardır. Yörede yaşayan bazı yaşlı insanlar ziyaret dindarlığına ait bazı inanışların ve bazı mezar yerlerinin yok olması tehlikesinden endişe ettikleri, bu inanışların eskiye göre azaldığını düşündükleride gözlenmiştir.

İnanç bir anda değişip dönüşebilecek yok olup kaybolabilecek bir olgu değildir. Geçmişle bağını tıpkı gelenek gibi bir noktada devam ettirir. Çalışmanın konusu olan bölgeye bu bakış açısı ile yaklaşıldığında elde edilen verilerin İslam öncesi köklerine ulaşmak mümkündür. Şamanizm, animizm, atalar kültü mitolojik unsurlar bunlardan bazılarıdır. Ziyaret edilen yerlerdeki kişilere atfedilen kutsiyet rızasını kazanmak için yapılan pratikler atalar kültürünün göstergesi olarak kabul edilebilir. Ezen Dede ziyaret yerindeki ağaca bağlanan bezlerin köklerinde Türk mitolojisi kişilerinden Yayık Handa bulunabilir. Neredeyse her ziyaret yerinde bulunan Söğütyolu Köyü'ndeki Zenun Dede yatırında da görüldüğü üzere parçası alındığında kişiye zarar verdiğine inanılan ağaç hem Türk mitolojisindeki ağaç kültürünün hemde animizmin bir tesiri olarak yorumlanabilir.

Çocuksuzluk Türk destanlarında Dede Korkut'ta ifade edildiği gibi toplumca hoş karşılanmayan ve insanlar tarafından kusur kabul edilen bir olgudur. Çocuksuzluk Tanrının laneti olarakda zaman zaman yorumlanmıştır. Mecitözü ziyaret yerlerinin işlevsel analizi yapıldığında önde gelen dileklerden birinin çocuksuzluğa çare olduğu tespit edilmiştir. Hasan Basri yatır, Haydar Sultan ve Mehmet Dede ziyaret yerleri ile Elvan Çelebi Türbesi bu bağlamda kullanılmaktadır.

Allah'ın lütfunu kazanmak ve ondan şefaah görmek ziyaret yerlerinin bir diğere işlevidir. Sağlık günümüzde insanlığın en çok harcama yaptığı alanlardandır. Halk sağlığı hastanelerin yanı sıra ocakların, şifacıların ve kutsal kabul edilen kişilerin de sorumluluğundadır. Bu nedenle sağlık bakımından sıkıntı çeken kimseler özellikle modern

tıpta istedikleri şifayı bulamadıklarında halk hekimliğine ve insanüstü güçlerin yetkinliğine başvurular.

Mecitözü ilçesinde ziyaret yerlerinin bu doğrultuda işlevleri de bulunmaktadır, hatta bu olgu o kadar ileri bir boyuta ulaşmıştır ki bir ihtisaslaşma konusunda söz konusudur. Örneğin Söğütyolu Köyü'ndeki şifalı su ziyaret yeri sarılık, Sorkoğlan Köyü'ndeki şifa ocağı ise yilancık hastalığının tedavisi için ziyaret edilmektedir.

Korunma, Maslow ve Melinovski gibi düşünürlerin temel insan gereksinimi olarak belirttikleri bir olgudur. Sarı Dede ve Hasan Dede ziyaret yerlerine bu vasıf yüklenmiştir. Bu durum hem temel bir ihtiyacın giderilmesi hemde totemizmin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Nakşibendilik ve Bektaşilik gibi tarikatların rağbet gördüğü Mecitözü'ndeki ziyaret yerlerinin isimlendirilmesinde şeyh, dede, sultan, çelebi, aşık gibi unvanların kullanıldığı görülmektedir. Ancak isimlendirmeler ekseriyetle kişi adlarıyla yapılmaktadır. Azda olsa yerin işlevi isimlendirmede kullanılan unsur olarak tespit edilmiştir.

Anlatı üretmek halk edebiyatında sanatsal bir verim ortaya koymanın yolu olmanın yanı sıra inanç unsurlarının görünürlüğünü sağlayan göstergelerdir. Ziyaret yerlerinde yattığına inanılan kişiler ve bu yerlerdeki eşya ve varlıklarla ilgili anlatı ortaya koymak, inancın yüceltilmesini, toplumsal bellekte derinleştirip kök haline getirilmesini sağlamaya yönelik bir eylemdir. Ayrıca ziyaret dindarlığının genç nesillere, topluma sürekli aktarılmasını, güncellenmesini de sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Adam, B. (2006).*Kutsal ve Kutsal Olmayan, Din Bilimleri 2*,Ankara: Pınar Yayınları.
- Aslan, M. ve vd., (2017).*Tekke Tasavvuf Edebiyatı Türk Halk Edebiyatı El Kitabı 17*. Baskı, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ağoğlu, Z.E. (2009). *Ziyaret Yerleri Ve Halk İnanışları Açısından Kızılcahamam – Çamlıdere*,(Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akıncı, Ş. (2008).*Dini Ziyaret Yerleri Açısından Ankara*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Argyle, M. &Beit-Hallahmi, B. (2004).*Dini Davranış Teorileri*, (Çev: A. Kuşat, M. Korkmaz ve İ. Güllü),Kayseri:*Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,16, ss. 247-280.
- Atay, H. (1985).Kur'an-ı Kerim ve Kudsiyet,Ankara: *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:27.
- Bascom, W. R. (2010). *Folklorun Dört İşlevi*,Çeviren: F. Çalış. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*, (Editör: M. Ö.Oğuz ve S.Gürçayd), Ankara: Geleneksel Yayınları.ss. 71-86.
- Bektaş, N.(2014).*Pir Sultanın İzinde Banazlı Bir AşıkAşıkDeryani Hayatı ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul, Yazıt yayınları.
- Bektaş, N. (2006).*Vakıflar Köyü Monografisi*,(Yayımlanmamış Lisans Tezi), Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cengil, M.,Baran-Tekin, D. (2016).Kutsal Zaman, Algılanış Biçimi Ve İbadet Hayatına Etkisi, Çorum: *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt, 15 sayı, 29 ss.33-63.
- Cox, J. L. (2004).*Kutsalı İfade Etmek, Din Fenomenolojisine Giriş*, Çev. FuatAydın, İstanbul: İz Yayınları.
- Çelik, C. (2004). Türk Halk Dindarlığında Değişim ve Süreklilik:ZiyaretFenomeni Örneği,Ç. Ü *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 4, sayı 1, ss.213-239.
- Duntes, A. (1997). Halk Kimdir, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı 37,ss.143.
- Demirci, K. (2002). Kutsiyet, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*,Cilt: 26,ss.495 – 496, Ankara:Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Erhan, K. (2007). *Mecitözü İlçe Merkezi'nin Coğrafyası*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Eyice, S. (1969). Çorumun Mecitözün'de Aşık Paşa Oğlu Elvan Çelebi Zaviyesi, S. 215 *Türkiye Mecmuası*, Sayı XV ss. 211-246.
- Eyice, S. (1995). Elvan Çelebi Zaviyesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 11, ss. 65 – 67, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Eliade, M. (2005). *Dinler Tarihi İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*, Çev: Mustafa Ünal, Konya: Serhat Kitabevi.
- Eliade, M. (1992). Kutsal ve Dindışı, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: Gece Yayınları.
- Ekici, M. (2004). *Halkbilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Furseth, I., & Repstad, P. (2011). *Din Sosyolojisine Giriş: Klasik ve Çağdaş Kuramlar*, Çev. İ. Çapcıoğlu, H. Aydınalp, Ankara: Birleşik Yayın Evi.
- Gökyay, O. Ş. (2006). *Dede Korkut Hikayeleri*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Günay Ü. Güngör, H. Kuzgun, Ş. Taştan, A. V. Sayım, H. (1996). *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Ankara: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Günay, Ü. (2003). Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, ss. 5-36.
- Günay, Ü. Güngör H., Taştan, V., Sayım, H. (2001). Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilim Araştırması (Kayseri Örneği). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Matbaası.
- Gürbüz, A. (1994). *Elvan Çelebi Zaviyesinin Vakıfları*, *Vakıflar Dergisi Sayı XXIII* ss 25-30.
- Güç, A. (1998). *Dinlerde Kutsal ve Kutsallık, Dinler Tarihi Araştırmaları I*, (Sempozyum 08–09 Kasım 1996), Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları.
- Karaşahin H. (2012). Din Sosyolojisinde Ziyaret Dindarlığı: Şanlıurfa Örneği, *Ekev Akademi Dergisi*, 16 (53), ss. 279-294.
- Kandemir, M. Y. (Ed) (1978). Ziyaret, *İslâm Ansiklopedisi*, (XIII/620), ss. 620, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kirman, M. A. (2010). *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi*, Ankara: Birleşik Yayınları.

- Köseoğlu N.(1944).*Elvan ÇelebiIII,Sayı 48 Mart 1373-1379, Nisan 1405-1408, Mayıs 1437-1441* Çorum: Vilayet Evi Basımevi.
- Köprülü, M. F. (2018).*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, İstanbul: Alfa Yayınları .
- Malinowski, B. (2016).*Bilimsel Bir Kültür Teorisi*, Çev. Deniz Uludağ, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Okumuş, E. (2014).*International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic*, 9 (11), 429-454.
- Oymak, İ.(2002).*Malatya ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Malatya: Kubbe Altı Yayıncılık.
- Ocak, A. Y. (2017).*Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslamiyet Öncesi Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ögel, B. (2017).*Türk Mitolojisi*, Ankara: Türk Tarik Kurumu Yayınları.
- Özbolat, A. (2014). Kutsallaşma Sürecine Tipolojik Bir Yaklaşım: Ziyaret Fenomeni Örneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 70, ss. 121-138.
- Peker, H. (1999).*Türbe Ziyaretlerindeki Dini ve Psiko-Sosyal Nedenler*. Geçmişte Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu, İstanbul: Mezarlıklar Vakfı Yayını. ss.449 – 450.
- Roux, J. P. (2011).*Türklerin Ve Moğolların Eski Dini*, Çev. Aykut Kazancıgil, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Sazıl, Z. (2017).*İnebolu İlçe Merkezi Ve Çevresindeki Dini Ziyaret Yerleri*,(Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Tokatlı, Ü.(1987). Elvan Çelebinin Menakıbı Kudsiyyesi,*Eciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 1, ss. 165-171.
- TÜİK, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*, 2018.
- Yolcu, M. A. vd.(2016). *Halk Bilimi El Kitabı*, İstanbul: Motif Akademi Yayınları .
- Zaman Ve Belgelerle Mecitözü*, (2013). Mecitözü Kaymakamlığı.
- <http://www.mecitozu.gov.tr/ilcemizin-tarihcesi>.

EKLER

EK.1: KAYNAK KİŞİLER

Kaynak Kişi No	Adı ve Soyadı	Eğitim Durumu	Meslek	Görüşme Yeri ve Tarihi
K.K.1	M.Ç.	Okur-Yazar	Ev Hanımı	Mecitözü Haziran 2016
K.K.2	F.	Okur-Yazar	Ev Hanımı	Mecitözü Haziran 2016
K.K.3	N.	Okur-Yazar	Ev Hanımı	Mecitözü Haziran 2016
K.K.4	F.Ş	Okur-Yazar	Ev Hanımı	Mecitözü Haziran 2016
K.K.5	S.K.	Okur-Yazar	Ev Hanımı	Mecitözü Haziran 2016
K.K.6	F.	Okur-Yazar	Ev Hanımı	Mecitözü Haziran 2016
K.K.7	A.S.	Okur-Yazar	Çiftçi	Hıdırlık Köyü Haziran 2016
K.K.8	G.S.	Okur-Yazar	Çiftçi	Hıdırlık Köyü Haziran 2016
K.K.9	S.Ç.	Okur-Yazar	Ev Hanımı	Şıhlar Köyü Haziran 2016
K.K.10	A.Ç.	Okur-Yazar	Çiftçi	Şıhlar Köyü Haziran 2016
K.K.11	İ.	Okur-Yazar	Çiftçi	Sorkolan Köyü Haziran 2016
K.K.12	E.Ş.	Okur-Yazar	Çiftçi	Sorkolan Köyü Haziran 2016
K.K.13	M.	Okur-Yazar	Çiftçi	Sorkolan Köyü Haziran 2016
K.K.14	F.	Okur-Yazar	Ev Hanımı	Sorkolan Köyü Haziran 2016
K.K.15	S.A.	Okur-Yazar	Çiftçi	FakiahmetKöyüTemmuz 2016
K.K.16	S.A.	Okur-Yazar	Ev Hanımı	FakiahmetKöyüTemmuz 2016
K.K.17	H.Ç.	Okur-Yazar	Çiftçi	Kargı KöyüTemmuz 2016
K.K.18	O.Ç.	Okur-Yazar	Çiftçi	Kargı KöyüTemmuz 2016
K.K.19	M.Ç.	Lise	Çiftçi	Kargı KöyüTemmuz 2016
K.K.20	K.Ç.	Okur-Yazar	Ev Hanımı	Kargı Köyü Haziran 2016
K.K.21	D.Ö.	Okur-Yazar	Ev Hanımı	DanınKöyüTemmuz 2016
K.K.22	G.Ö.	Okur-Yazar	Ev Hanımı	DanınKöyüTemmuz 2016
K.K.23	R.Ö.	Okur-Yazar	Çiftçi	DanınKöyüTemmuz 2016
K.K.24	Y.T.	Okur-Yazar	Çiftçi	DanınKöyüTemmuz 2016

K.K.25	E.U.	Okur-Yazar	Çiftçi	DanınKöyüTemmuz 2016
K.K.26	E.A.	Lise	Çiftçi	Köprübaşı KöyüAğustos 2016
K.K.27	S.Ş.	Okur-Yazar	Ev Hanımı	Köprübaşı KöyüAğustos 2016
K.K.28	M.A.	Okur-Yazar	Ev Hanımı	Köprübaşı KöyüAğustos 2016
K.K.29	E.G.	Ön Lisans	Hemşire	Köprübaşı KöyüAğustos 2016
K.K.30	F.T.	Lise	Çiftçi	Köprübaşı KöyüAğustos 2016
K.K.31	T.Ç.	Lise	Ev Hanımı	DağsarayKöyüAğustos 2016
K.K.32	İ.Ç.	Okur- Yazar	Çiftçi	DağsarayKöyüAğustos 2016
K.K.33	H.D.	Okur- Yazar	Çiftçi	DağsarayKöyüAğustos 2016
K.K.34	H.A.	Okur- Yazar	Çiftçi	ElmapınarKöyüEylül 2016
K.K.35	Ş.A.	Okur- Yazar	Çiftçi	ElmapınarKöyüEylül 2016
K.K.36	N.K.	Okur- Yazar	Ev Hanımı	ElmapınarKöyüEylül 2016
K.K.37	R.K.	Okur- Yazar	Ev Hanımı	ElmapınarKöyüEylül 2016
K.K.38	A.K.	Okur- Yazar	Ev Hanımı	ElmapınarKöyüEylül 2016
K.K.39	H.E.	Okur- Yazar	İl.GenelMec.Üyesi	Çorum Eylül 2016
K.K.40	Z.İ.	Okur- Yazar	Ev Hanımı	SarihasanKöyüEylül 2016
K.K.41	L.Ç.	Okur- Yazar	Ev Hanımı	SarihasanKöyüEylül 2016
K.K.42	M.	Okur- Yazar	Çiftçi	Çitli KöyüEylül 2016
K.K.43	S.	Okur- Yazar	Ev Hanımı	Çitli KöyüEylül 2016
K.K.44	M.	Okur- Yazar	Çiftçi	Totali Köyü Eylül 2016
K.K.45	S.E.	Okur- Yazar	Çiftçi	Hisarkavak Köyü Eylül 2016
K.K.46	S.S.	Okur- Yazar	Ev Hanımı	Hisarkavak Köyü Eylül 2016
K.K.47	D.S.	Okur- Yazar	Belirtilmedi	Hisarkavak Köyü Eylül 2016
K.K.48	A.	Okur- Yazar	Çiftçi	Kozören Köyü Eylül 2016
K.K.49	H.	Okur- Yazar	Çiftçi	ElvanÇelebi Eylül 2016
K.K.50	A.	Okur- Yazar	Çiftçi	ElvanÇelebi Eylül 2016
K.K.51	E.Ş.	Lisans	Serbest Meslek	Çorum Eylül 2016
K.K.52	M.	Lise	Serbest Meslek	Çorum Eylül 2016
K.K.53	Z.G.	Lise	Ev Hanımı	Çorum Eylül 2016
K.K.54	A.	Okur- Yazar	Ev Hanımı	ElvanÇelebi Eylül 2016

EK.2: FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1. Mecitözü Sarı Dede

Fotoğraf 2. Mecitözü Sarı Dede

Fotoğraf 3. Mecitözü Sarı Dede

Fotoğraf 4. Mecitözü Hasan Dede

Fotoğraf 5. Mecitözü Hasan Basri türbesi

Fotoğraf 6. Mecitözü Armut Dede ve mum yakma yeri

Fotoğraf 7. Mecitözü Çamlıca Dede

Fotoğraf 8. Mecitözü Şihlar Dede ve yakınlarının mezarları

Fotoğraf 9. Mecitözü Şihlar Dede giriş kapısındaki şifalı olduğuna inanılan kilit halkası

Fotoğraf 10. Mecitözü Aşık Dede binası dış görünüşü

Fotoğraf 11. Mecitözü Aşık Dede türbesi

Fotoğraf 12. Sorkolan Köyü Düldül izi türbesi

Fotoğraf 13. Sorkolan Köyü Düldül izi türbesi

Fotoğraf 14. Kırklar dağı yatırları mezar yeri

Fotoğraf 15. Kırklar dağı yatırlarından bir diğer mezar yeri ve sağ tarafta adak ve yemek işleri için kullanılan tesisin uzaktan görünümü.

Fotoğraf 16. Kargı Köyü Erenler dede türbe girişi ve mum yakma yeri.

Fotoğraf 17. Kargı Köyü Erenler dede türbesi

Fotoğraf 18.Kargı Köyü Balım dede mezar yeri.

Fotoğraf 19. Danın Köyü Zenun dede türbesi dıştan görünüm.

Fotoğraf 20. Danın Köyü Zenun dede türbesi.

Fotoğraf 21. Dağsaray Köyü Topçam dede türbesi dıştan görünüm.

Fotoğraf 22. Dağsaray Köyü Topçam dede türbesi.

Fotoğraf 23. Elmapınar Köyü Vaziyet dede mezar yeri.

Fotoğraf 24. Köseeyüp Köyü Haydar sultan türbesi dıştan görünümü.

Fotoğraf 25. Köseeyüp Köyü Haydar sultan türbesi mezar yerleri.

Fotoğraf 26. Hisarkavak Köyü Ezen Dede türbesi uzaktan görünümü.

Fotoğraf 27. Hisarkavak Köyü Ezen Dede türbesi .

Fotoğraf 28. Kozören Köyü Ersüncü Dede türbesi .

Fotoğraf 29. Kozören Köyü Ersüncü Dede türbesi .

Fotoğraf 30. Bükse Köyü Bükse sultan türbe binası.

Fotoğraf 31. Bükse Köyü Bükse sultan türbesinde duvarındaki mumlar.

Fotoğraf 32.Bükse Köyü Bükse sultan türbesi.

Fotoğraf 33. Doğla Köyü Aşık paşa türbe binası.

Fotoğraf 34. Doğla Köyü Aşık paşa türbesi.

Fotoğraf 35. Totali Köyü Balım sultan türbesi.

Fotoğraf 36.Totali Köyü Balım sultan türbesi.

Fotoğraf 37. Elvan Çelebi türbesi.

Fotoğraf 38. Elvan Çelebi türbesi.

Fotoğraf39. Elvan Çelebi türbesi yeşil sütun.

Fotoğraf 40. Elvan Çelebi türbesi.

